

Hannakaarina Sarvela (toim.)

Erityisvarhaiskasvatusta yli kuntarajojen SYKE-hankkeen loppuraportti

Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen julkaisusarja 25

Hannakaarina Sarvela
(toim.)

ERITYISVARHAISKASVATUSTA YLI KUNTARAJOJEN
SYKE-HANKKEEN LOPPURAPORTTI

Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus
Oulu 2007

Julkaisija: Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus

Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus
Pohjois-Pohjanmaan toimintayksikkö

Oulun seudun ammattikorkeakoulu
Sosiaali- ja terveysalan yksikkö
Professorintie 5, 90220 Oulu

Oulun kaupungin painatuskeskus
Oulu 2007

ISSN 1458-5375
ISBN 978-952-5441-24-6

SISÄLLYS

ESIPUHE.....	1
<i>Anna-Maija Puroila</i>	
SEUDULLISEN YHTEISTYÖN KEHITTÄMINEN ERITYIS- VARHAISKASVATUKSESSA –HANKEKUVAUS.....	2
<i>Hannakaarina Sarvela</i>	
VERKOSTA KONSULTAATIOTA VARHAISKASVATTAJILLE.....	29
<i>Hannakaarina Sarvela</i>	
SEUDULLISEN YHTEISTYÖN ARVIOINTIMALLI.....	58
<i>Anna-Maija Puroila & Hannakaarina Sarvela</i>	
YHTEISTYÖ SYKE –HANKKEESSA.....	67
<i>Sari Saha & Raija Väisänen</i>	
VALTAKUNNALLISET, SEUDULLISET JA ALUEELLISET VERKOSTOT ELÄVÄSSÄ SYKE–YHTEISTYÖSSÄ.....	72
<i>Liisa Heinämäki</i>	
LÄHTEET.....	76
KIRJOITTAJAT.....	80

ESIPUHE

Kuntarajat muodostavat yhden keskeisen alueellisen perusjaotuksen suomalaisessa yhteiskunnassa. Periaatteessa kaikkien kuntien tulisi järjestää kuntalaisille samat peruspalvelut. Käytännössä kuntakoko ja monet muut tekijät ovat vaikuttaneet palvelutarjontaan ja palveluiden laatuun. 1990 –luvulla kuntien yhteistoiminta alkoi lisääntyä ja monipuolistua. Seutukunnallinen ja seudullinen yhteistyö nousi kehittämisen keskiöön. Kunta- ja palvelurakennemuutos on vauhdittanut keskustelua kuntaliitoksista sekä kuntien välisen yhteistyön kehittämisestä.

Kuntapalveluiden kentässä erityisvarhaiskasvatus on otollinen seudullisen yhteistyön alue. Valtakunnallisen päivähoiton tilannekatsauksen mukaan noin 7 prosenttia kunnallisessa päivähoitossa olevista lapsista on erityisen tuen tarpeessa. Tukitoimien järjestämisessä on suuria eroja kuntien kesken. Monissa kunnissa erityispalveluiden tarve on niin pieni, että kuntien voimavarojen ja resurssien yhdistäminen on järkevää.

Tässä julkaisussa esiteltävä SYKE –hanke on kohdistunut seudullisen yhteistyön kehittämiseen erityisvarhaiskasvatuksessa. Hannakaarina Sarvelan ensimmäisessä artikkelissa luodaan katsaus SYKE –hankkeen tavoitteisiin ja toteutumiseen. Toisessa artikkelissaan Hannakaarina Sarvela erittelee yhden SYKE –hankkeen innovaation, varhaiskasvatuksen verkkokonsultaation, kehittelyä ja käyttökokemuksia. Anna-Maija Puroilan ja Hannakaarina Sarvelan seudullisen yhteistyön arviointimalli jäsentää seudullisen yhteistyön kenttää. Julkaisun loppupuolella puheenvuoro on hankkeen yhteistyökumppaneilla, Liisa Heinämäellä sekä Sari Sahalla ja Raija Väisäsellä.

Kiitän kaikkia teitä, jotka eri tavoin olette osallistuneet SYKE –hankkeen toteuttamiseen. Toivon julkaisun antavan virikkeitä ja innostavan jatkamaan seudullisen yhteistyön kehittämistä.

Oulussa 19.12.2006

Anna-Maija Puroila

SEUDULLISEN YHTEISTYÖN KEHITTÄMINEN ERI- TYISVARHAISKASVATUKSESSA – HANKEKUVAUS

Hannakaarina Sarvela

- 1 SYKE -hanke
- 2 Verkostojen luominen ja vahvistaminen
- 3 Osallistuminen seudullisten kokeilu- ja kehittämishankkeiden suunnitteluun ja toteuttamiseen
- 4 Erityisvarhaiskasvatusta koskevan konsultaation kehittäminen
- 5 Julkaisutoiminta ja tiedottaminen
- 6 SYKE –hankkeeseen liittyvä arviointi
- 7 Lopuksi

1 SYKE-HANKE

Hankkeen lähtökohdat ja käynnistäminen

SYKE- hankkeen taustalla on ollut huoli erityisvarhaiskasvatuspalvelujen ja erityisosaamisen tilanteesta Pohjois-Suomessa. Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen aloittaessa toimintansa syksyllä 2001 erityisvarhaiskasvatuksen¹ haasteet nousivat esille yhtenä keskeisenä kehittämiskohteena varhaiskasvatuksen alueella.

Haasteisiin pureuduttiin ”Seudullisen yhteistyön kehittäminen erityisvarhaiskasvatuksessa” –hankkeessa. Sosiaali- ja terveysministeriö myönsi rahoituksen hankkeen ensimmäiselle vaiheelle aikajaksolle 15.9.2002-28.2.2003. Hanke sai jatkorahoituksen STM:ltä ajanjaksolle 8/2003- 6/2006. Toiminta-alueena SYKE -hankkeessa on ollut Pohjois-Pohjanmaan ja Lapin läänin 15 seutukuntaa.

¹ Raportissa käytetään hankehakemuksen käsitettä erityisvarhaiskasvatus, jolla viitataan erityispäivähoidon toteuttamiseen ja erityiseen tukeen varhaiskasvatuksessa.

Hankkeen organisoituminen

Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksessa hankkeen koor-dinoijana toimi projektikoordinaattori Hannakaarina Sarvela ja hankkeen vastuuhenkilönä kehittämispäällikkö Anna-Maija Puroila. Hanketta hallinnoi Raahen seutukunnan kehittämiskeskus.

Hankkeen toiminta-alueen seutukuntia pyydettiin nimeämään ohjausryhmään joko oma tai useamman seutukunnan yhteinen edustaja. Lisäksi ohjausryhmään kutsuttiin edustajat Raahen seutukunnan kehittämiskeskuksesta, Sosiaali- ja terveysministeriöstä, Stakesista, Oulun ja Lapin lääninhallituksista sekä Oulun yliopiston varhaiskasvatuskeskuksesta (taulukko 1). STM:n edustaja toimi samalla hankkeen valvojana rahoittajan taholta. Ohjausryhmän tehtäväksi määriteltiin hankkeen sisällöllisen toiminnan tukeminen sekä hankkeen budjetin seuranta.

Maantieteellisten etäisyyksien vuoksi ohjausryhmän kokouksia pidettiin molempien läänien alueella. Vuoden 2005 ohjausryhmän kokoukset toteutettiin Oulussa. Kaksi seitsemästä ohjausryhmän kokouksesta järjestettiin videoneuvottelun avulla siten, että osa ohjausryhmän jäsenistä oli Oulussa ja osa Rovaniemellä.

Taulukko 1. Hankkeen ohjausryhmä

Ohjausryhmän jäsen	Taustaorganisaatio
Tarja Kahiluoto, ylitarkastaja	Sosiaali- ja terveysministeriö
Kirsi Alila, vs. ylitarkastaja	
Liisa Heinämäki, projektipäällikkö	Stakes
Maija Pelkonen, lääninsosiaalitarkastaja	Oulun lääninhallitus
Eine Heikkinen, lääninsosiaalitarkastaja	Lapin lääninhallitus
Elise Lujala, yliassistentti	Oulun yliopisto
Maija Marjaniemi, hyvinvointikoordinaattori	Raahen seutukunnan kehitt.keskus
Leila Kerola, päivähoito ja perhetyön johtaja	Oulun seutukunta
Sirkka Kiilakoski, vs. päivähoiton johtaja	Raahen seutukunta
Jaana Lento, perhepäivähoidon ohjaaja	Oulunkaaren seutukunta
Ulla-Maija Miettälä, kasvatustoiminnan ohjaaja	Ylivieskan seutukunta
Aini Naumanen, lapsi- ja perhetyön johtaja	Koillismaan seutukunta
Rauni Siirtola, päivähoiton ohjaaja	Siikalatvan seutukunta
Eija Malinen, kelto	Kemi-Tornion seutukunta
Pirjo Honkavuori, päivähoiton johtaja	Rovaniemen seutukunta
Kaisu Pekkala, päivähoiton vastaava	Itä-Lapin seutukunta
Kaisu Rautio, päivähoiton johtaja	Tornionlaakson seutukunta
Tuija Palosaari, projektipäällikkö	Poske, Lapin toimintayksikkö
Hannakaarina Sarvela, projektikoordinaattori	Poske, Oulun toimintayksikkö
Anna-Maija Puroila, kehittämispäällikkö	Poske, Oulun toimintayksikkö

Tavoitteet ja toteuttamisen tasot

Hankkeen päätavoitteena oli erityispalvelujen ja erityisosaamisen kehittäminen varhaiskasvatuksessa Pohjois-Suomen alueella. Tähän liittyen tavoitteet yksilöitiin viiteen osatavoitteeseen:

- 1 vahvistaa seudullista yhteistyötä erityispalvelujen tuottamisessa ja välittämisessä,
- 2 rakentaa Pohjois-Suomen alueen kattava konsulttiverkosto,
- 3 kehittää konsultaatiomalleja,
- 4 soveltaa uuden teknologian mahdollisuuksia konsultaation tuottamisessa ja välittämisessä sekä
- 5 kehittää päivähoitohenkilöstön ammatillista osaamista.

Hanke toteutettiin kolmen osion kautta:

- 1 Verkostojen luominen / vahvistaminen.
- 2 Seudullista yhteistyötä koskevien selvitysten, kokeilujen ja kehittämishankkeiden suunnitteluun, valmisteluun ja toteuttamiseen osallistuminen.
Erityisvarhaiskasvatusta koskevan konsultaation kehittäminen ja toteuttaminen²

2 VERKOSTOJEN LUOMINEN JA VAHVISTAMINEN

Säännöllinen ja kiinteä yhteys alueen kuntiin on ollut välttämätön edellytys hankkeen etenemiselle. Erityisvarhaiskasvatuksen kehittämistä varten tarvitaan alueellista osaamista ja sitä edistävää verkostoa. SYKE -hankkeen tehtävänä on ollut verkostojen koollekutsuminen ja verkostojen välisen informaation välittäminen Pohjois-Suomessa.

Verkostojen foorumeina ovat olleet seudulliset, alueelliset ja valtakunnalliset työkokoukset ja seminaarit. Seuraavaan tauluk-

² SYKE-Seudullisen yhteistyön kehittäminen erityisvarhaiskasvatuksessa. Hankesuunnitelma 1.5.2003-31.12.2005

koon on koottu SYKE -hankkeen verkostot sekä niiden yhteistyömuodot ja sisällöt.

Taulukko 2. Verkostojen toimintatavat ja sisällöt.

Verkostot	Yhteistyömuodot	Sisällöt
Valtakunnallinen verkosto	Yhteistyö Stakesin EriNet- ja Vartu-hankkeiden kanssa - seminaarit - työkokoukset - eds-mallin pilotointi - kehittämisvalikoiden pilotointi - ohjausryhmätyöskentely	- erityisosaamisen ja asiantuntijuuden vahvistaminen - tiedon kokoaminen ja välittäminen - uusien erityiskasvatuksen työkäytänteiden kokeilu, kehittäminen ja juurruttaminen
Seudulliset ja alueelliset/ pohjoissuomalaiset verkostot	- seudulliset / ylikunnalliset työkokoukset - alueelliset / maakunta tai läänitason työkokoukset ja foorumit - projektiryhmä - alueelliset työryhmät - SYKE-ohjausryhmä	- tutustuminen - henkilökohtaiset kontaktit - yhteisten ylikunnallisten intressien etsiminen - ajankohtaiset varhaiskasvatuksen teemat - yhteistyön rakentaminen - sisällölliset erityisvarhaiskasvatuksen teemat - erityisasiantuntemuksen vahvistaminen - seudullisuuden vahvistaminen erityispalveluissa - vertaistukeminen - kehittämistyön hallinta
Yhteistyö lääninhallitusten kanssa	- yhteistyö seminaaripäivien ja työkokousten järjestämisessä - ohjausryhmätyöskentely	- ajankohtaiset asiat - sisällölliset teemat
Yhteydet koulutusorganisaatioihin	- seminaarit - opiskelijaharjoittelijat - opintokäynnit - opinnäytetyöt - ohjausryhmätyöskentely	- opinnäytetöiden aiheet - aineiston keruuprosessit hankkeen verkostoissa toiminta-alueella - kehittämistyöhön tutustuminen harjoitteluissa - opiskelijoiden tekemät selvitykset
Yhteydet sosiaali- ja terveysalan järjestöihin	Yhteistyö seminaaripäivien ja työkokousten järjestämisessä - verkkokonsultaatio - ohjausryhmätyöskentely	- erityisvarhaiskasvatusta koskeva konsultaatio - neurologisten vammaisjärjestöjen asiantuntemuksen välittäminen varhaiskasvatustajille - yhteistyökäytänteiden vahvistaminen

Seudulliset verkostot

Verkostojen käynnistäminen ja kokoonpano

Seudullisten verkostojen toiminta käynnistettiin kutsumalla koolle erityisvarhaiskasvatuksen toimijoita varhaiskasvatuksen työkokouksiin. Kokouskutsu lähetettiin seutukuntien päivähoidon henkilöstölle, sosiaali- ja terveystoimen muille työntekijöille sekä esimiehille. Tapaamisten tavoitteena oli käynnistää uusien seudullisten verkostojen toimintaa tai vahvistaa jo olemassa olevia verkostoja. Erityisesti tavoitteena oli tukea niiden alueiden toimintaa, joissa erityisvarhaiskasvatuksen työntekijöitä ei ole, mutta tarvetta erityisvarhaiskasvatuksen seutukunnalliselle ja seutukuntien väliselle yhteistyölle oli olemassa. Tavoitteena oli myös tiedottaa SYKE -hankkeen tavoitteista ja toiminnasta. Ensimmäisissä työkokouksissa lähdettiin kartoittamaan erityiskasvatuksen nykytilaa ja kehittämishaasteita seutukunnissa.

Lapin läänin alueella järjestettiin erityislastentarhanopettajien ja muiden kuntoutuksesta vastaavien tahojen yhteisiä työkokouksia Posken Lapin toimintayksikön erityisvarhaiskasvatushankkeen, MERVAKA:n puitteissa ja joiltakin osin myös yhteistyössä SYKE -hankkeen kanssa.

Pohjois-Pohjanmaalla työkokoukset organisoituivat seutukunnittain Posken seutukunnallisten varhaiskasvatuksen työkokousten merkeissä. Oulun eteläisen alueen kolmelle seutukunnalle toteutettiin osittain yhteisiä työkokouksia. Raahen seutukunnan seudulliset erityisvarhaiskasvatuksen työkokoukset toteutuivat osana VARTU-hankkeen toimintaa.

Pohjois-Pohjanmaalle on rakentunut lisäksi kelto-verkosto, joka koostuu kuntien kiertävistä erityislastentarhanopettajista tai työntekijöistä, jotka vastaavat varhaiserityiskasvatuksen toteuttamisesta kunnassaan. Keltojen verkoston toiminta on osoittanut, että silloin kun verkosto koetaan merkitykselliseksi, sitoutuminen sen toimintaan on vahvaa. Toiminnan hyödyt liittyvät osaamisen vaihtoon, vertaistukeen, tunnistamiseen ja asiantuntemuksen lisääntymiseen.

Seuraavassa on koottuna työkokouksiin osallistuneiden näkemyksiä verkostojen merkityksellisyydestä:

- kollegiaalisen keskustelun mahdollisuus
- hyvien käytäntöjen vaihtaminen
- seutukunnan kuntien erityispäivähoidon järjestämisen muotojen tunnetuksi tekeminen
- seudullisen yhteistyön muotojen hahmottaminen ja kehittäminen
- mahdollisuus seutukunnallisesti vahvistaa erityisosaamista alueella
- informaation saamisen paikka (erityispedagoginen tieto, ajankohtaiset erityisvarhaiskasvatuksen asiat)

Taulukko 3. Seudulliset työkokoukset SYKE-hankkeessa

Alue	Toteutuneiden työkokousten lukumäärä
Siikalatva	10
Oulu	13
Ylivieska	4
Raahe	2 (+ Raahen seudun Vartu – hankkeen kokoukset)
Oulunkaari ja Koillismaa	9
Nivala-Haapajärvi	5
Lapin seutukunnat	(Mervaka –hankkeen kokoukset)
Pohjois-Pohjanmaan keltoverkosto	14

Työkokousten sisällöt

Verkostojen toiminnan lähtökohtana on ollut osallistujien oma tarve kokoontua keskustelemaan ja kehittämään alueensa erityisvarhaiskasvatusta. Työkokouksiin on koottu katsaus ajankohtaisista valtakunnallisista ja alueellisista varhaiskasvatuksen teemoista sekä tarkemmin käsiteltävä sisällöllinen teema, johon on voitu kutsua asiantuntija-alustaja. Asialistalla on lisäksi ollut kuntien edustajien omat terveiset tai teemat. Verkoston työskentelys-

sä merkityksellistä on ollut kokemusten jakaminen ja keskustelumahdollisuus. Verkoston työskentelymalli on koettu ilmeisen tarpeelliseksi. Tämä on näkynyt sitoutuneisuutena verkoston toimintaan. Seudulliset tapaamiset ovat saaneet aikaan yhteistä suunnittelua. Sen pohjalta on syntynyt kuntien yhteisiä kehittämishankkeita ja yhteisiä koulutuksia.

Kelto-verkoston työkokouksissa on käsitelty osallistujien ehdottamien teemojen lisäksi valtakunnallisesti ja pohjoissuomalaisittain ajankohtaisia varhaiskasvatuksen asioita sekä uusia julkaisuja ja väitöskirjoja.

Taulukko 4. Kelto-verkoston työkokouksissa käsitellyjä teemoja

Lapsen kehityksen arviointiin liittyvät menetelmät; mm. Viisikko, Kettu-testi, Lumiukko, kuntien omat arviointimenetelmät
Kouluvalmiusasiat ja ryhmäarviointi
Perhekoulu työtapana
Toimintaperustainen arki päivähoidossa, VARSU
Kontekstianalyysi
VarTu- hankkeen kehittämisvalikko
EDS-malli
Tukilapsi erityisryhmässä- kokemuksia
Sovitut maksuperusteet kuntoutuksellisista syistä päivähoidossa olevilla lapsilla
Pienryhmäkäytänteet kunnissa
Perhepäivähoidon varahoito erityislasten osalta
Kustannuslaskenta, ja siihen liittyen perusryhmässä olevan erityistä tukea tarvitsevan lapsen hoitopäivän hinta eri kunnissa
Käytäntöjä tavallisissa lapsiryhmissä olevien tukea tarvitsevien lasten paikkaluvuista
Thera-Play - työskentely
ToTaKu - kuntoutus
Perhetyön käsiteanalyysi
Eltojen/keltojen työnohjausmahdollisuus
Keltojen ”vertaistyönohjaus” lähikuntien keltojen kanssa
Villen tarina-video/ lastensuojelukysymykset
Lapsen vasun ja kuntoutussuunnitelman yhdistäminen
Erytispedagogiikkaan liittyvien Oulun yliopiston opiskelijoiden opinnäytetöiden esittelyä: -Opiskelijat Sanna Riihimäki ja Elina Määttä esittelivät graduaihiotaan huolen puheeksi ottamisen tematiikasta. -Opiskelija Raija Näppä esitteli graduaihettaan: Kuka määrittelee erityistä tukea tarvitsevan lapsen?
Opiskelijoiden toteuttamat aineiston keruut kelto-verkoston työkokouksissa
Osallistuminen SYKE-hankkeen arviointiin
Uusien varhaiskasvatuksen alan julkaisujen ja väitöskirjojen esittely
Ajankohtaista varhaiskasvatuksessa valtakunnallisesti ja pohjoissuomalaisittain

Valtakunnallinen verkosto - yhteistyö Stakesin EriNet- ja Vartu-hankkeiden kanssa

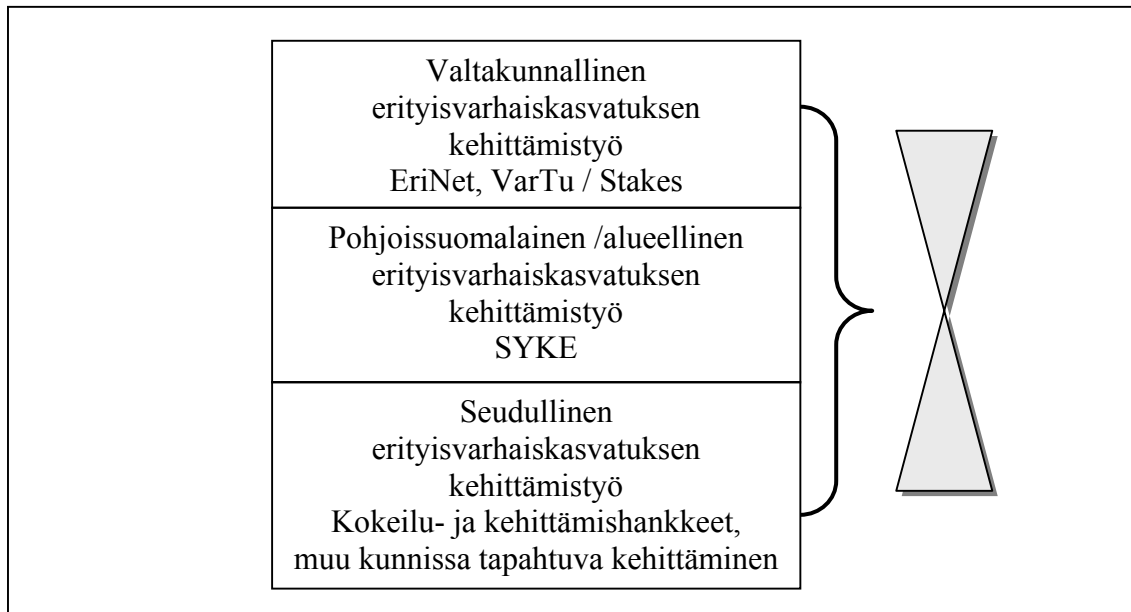
SYKE –hankkeen suunnitteluvaiheessa sovittiin yhteistyöstä valtakunnallisen Stakesin erityispäivähoidon kehittämiseen kohdentuvan EriNet -hankkeen kanssa. Yhteistyötä jatkettiin vuotta myöhemmin käynnistyneen VarTu -hankkeen kanssa. Stakesin EriNet -hankkeen tehtävänä oli edistää alueellista verkostoitumista ja yhteistyötä valtakunnallisesti. SYKE- hankkeella verkostointitehtävä oli pohjoissuomalaisen ja alueellisten erityisvarhaiskasvatuksen toimijoiden osalta.

Taulukko 5. Stakesin ja Posken erityisvarhaiskasvatuksen hankkeiden tavoitteet ja yhteistyö

Hanke	Toiminta- alue	Tavoitteet	Rahoitus	Hallinnoija/ Hakija ja toteuttaja
EriNet 2002-2003 VarTu 2003-2005	valta- kunnallinen	- ohjausmateriaalin tuottaminen ja alueellisen yhteistyön kehittäminen (EriNet) - varhaisen tuen menetelmien ja ohjauksen vakiinnuttaminen - valtakunnallien yhteistyön ja verkostojen vahvistaminen (VarTu)	STM	Stakes
SYKE syksy 2002 jatkorahoitus 2003-2005	Pohjois- Pohjanmaa ja Lapin lääni		STM	- Raahen kaupunki/ Raahen seudun kehittämis- keskus - Poske

Vuorovaikutus valtakunnallisen, alueellisen/pohjoissuomalaisen ja seudullisten hankkeiden kesken on vahvistanut toimintaa eri tasoilla. Valtakunnallinen osaaminen on kytkeytynyt alueelliseen ja seudulliseen osaamiseen. Pohjoissuomalaiset ja seudulliset toimintamallit ovat levinneet valtakunnalliseen tietoisuuteen yhteis-

työn kautta. Tieto valtakunnallisesta kehittämisestä on siirtynyt nopeasti seudulliselle tasolle. SYKE -hanke toimi mm. pilottialueena Stakesin hankkeissa kehitettyjen erityispäivähoidon dialogisen suunnittelumallin ja varhaisen tuen kehittämisvalikoiden koekiluissa. Tiedonvaihtoa ja keskinäisen oppimisen kautta tapahtunutta vuorovaikutusta voidaan kuvata tiimalasiksi, jota on työskentelyprosessissa vuoroin käännetty eri päin.

Kuvio 1. Erityisvarhaiskasvatuksen hankkeiden valtakunnallinen, pohjoissuomalainen ja alueellinen yhteistyö

Järjestöyhteistyö

Varhaiskasvatuksen ja erityispäivähoidon alueella järjestöjen osaamisen tunnistaminen sekä yhteistyö julkisen sektorin ja kolmannen sektorin välillä on ollut toistaiseksi vaihtelevaa. SYKE -hankkeessa rakentui yhteistyötä erityisesti neurologisten vammaisjärjestöjen kanssa.

Hankkeen kuluessa toteutettiin useita työkokouksia ja seminaareja yhteistyössä vammaisjärjestöjen kanssa. Järjestöjen kanssa koordinoitiin yhteensä kahdeksan lasten ja lapsiperheiden kanssa työskenteleville tahoille suunnattua seminaaria. Neljä seminaaripäivää toteutettiin Pohjois-Pohjanmaalla ja neljä päivää Lapin

läänissä. Osaamisen vahvistamisen lisäksi seminaarien tarkoituksena oli:

- tiedottaa kuntien työntekijöitä järjestöjen erityisasiantuntemuksesta
- tuoda järjestöjen työntekijöiden tietoisuuteen pienten lasten ja lapsiperheiden palveluiden kehittämishaasteita.

Yhteistyötä tehtiin myös verkkokonsultaatiopalvelussa varhaiskasvattajille. Varhaiskasvatuksen verkkokonsultaatioympäristössä toimi konsultteja kolmesta eri vammaisjärjestöstä. Asiantuntijavaihto toimi myös toisinpäin. SYKE -hankkeen projektikoordinaattori oli edustajana valtakunnallisen AUNE -verkoston Pohjois-Pohjanmaan työryhmässä.

Järjestöt tekevät vahvaa aluetyötä. SYKE -hankkeen aikana toteutetut järjestöjen yhteiset tapahtumat olivat tässä laajuudessa uutta toimintaa. Järjestöt toimivat samojen lasten ja perheiden kanssa kuin kuntien päivähoiton toimijat. Keskusteluissa sekä järjestöjen toimijoiden että kuntien varhaiskasvatuksen työntekijöiden kanssa todettiin, että tätä yhteistyötä on jatkossa entisestään vahvistettava.

Yhteistyö muiden tahojen kanssa

Hankkeen muita tärkeitä yhteistyökumppaneita ovat olleet Posken Lapin toimintayksikkö, lääninhallitukset sekä alueella toimivat oppilaitokset.

Samanaikaisesti SYKE –hankkeen kanssa toteutettiin Lapin läänissä erityisvarhaiskasvatuksen kehittämiseen ja verkostoitumisen edistämiseen tähtäävä Mervaka –hanke. Koska joiltakin osin SYKE –ja Mervaka –hankkeiden tavoitteet olivat yhtenevät, oli välttämätöntä erikseen sopia SYKE –hankkeen toteuttamisesta Lapin alueella. Lapin lääniä koskevat yhteistyön linjaukset kirjattiin SYKE -hankkeen tarkennettuun hankesuunnitelmaan. SYKE –hankkeen puitteissa Lapin läänin alueella järjestettiin erityisvarhaiskasvatukseen liittyviä läänikohtaisia seminaareja sekä molempien läänien yhteisiä seminaareja suunnitelman mukaisesti.

Yhteistyötä tehtiin myös varhaiskasvatuksen verkkokonsultaation kehittämisessä.

Verkkokonsultaatio rakennettiin Posken Lapin toimintayksikön kehittäjälle sosiaalikallega.fi -verkkokonsultaatioalustalle. Posken Lapin toimintayksikön alueella henkilöstöä osallistui SYKE –hankkeen seminaarien toteuttamiseen sekä verkkokonsultaation kehittämiseen.

Yhteistyössä lääninhallitusten kanssa on hankkeen aikana on järjestetty useita seminaareja. Lääninhallitusten edustajia on osallistunut työkokouksiin ja he ovat toimineet puheenjohtajina hankkeen seminaareissa.

SYKE –hankkeessa on tehty yhteistyötä myös tutkimus- ja koulutusorganisaatioiden kanssa. Hankkeen seminaareja on järjestetty alueen varhaiskasvatuksen ja sosiaalialan oppilaitosten tiloissa. Tällöin myös oppilaitoksen opiskelijat ja henkilöstö ovat helposti päässeet osallistumaan hankkeen tilaisuuksiin. Hankkeen työkokouksissa on esitelty uusia opinnäytetöitä. Opiskelijat ovat hyödyntäneet hankkeen verkostoja opinnäytetöidensä ideointivaiheessa ja aineistonhankinnassa. Opiskelijaryhmiä eri oppilaitoksista on käynyt tutustumassa SYKE -hankkeeseen. Myös hankkeen projektikoordinaattori on vierailut oppilaitoksissa esittelemässä hanketta ja sen substanssia.

SYKE –hankkeen työntekijät ovat myös välittäneet koulutusorganisaatioille tietoa erityisvarhaiskasvatusta koskevista täydennyskoulutustarpeista ja osallistuneet erityislastentarhanopettajien poikkeuskoulutusta koskevan hankkeen valmisteluun. Hanke ei kuitenkaan saanut rahoitusta.

Alueelliset seminaarit

Hankkeen aikana on järjestetty seminaareja, joiden tavoitteena on ollut erityisosaamisen vahvistaminen, toimijoiden yhteen kokoaminen, keskustelufoorumien luominen ja erityisvarhaiskasvatuksen sisällöllisten teemojen esille nostaminen.

Seminaareja on pyritty järjestämään eri puolilla SYKE -hankkeen toiminta-alueita. Seminaareihin on sisältynyt asiantuntijapuheenvuoroja, ajankohtaisen asioiden esittelyä, paneelikeskusteluja sekä työryhmätyöskentelyä. Pohjois-Suomen alueella ole-

vaa osaamista on hyödynnetty pyytämällä puheenvuoroja alueen omilta toimijoilta.

Seminaarit on suunnattu sosiaali- ja terveydenhuollon sekä sivistystoimen henkilöstölle. Myös päivähoidossa olevien lasten vanhempia on osallistunut niihin. Tilaisuudet ovat olleet osallistujille maksuttomia.

Taulukko 6. SYKE –hankkeessa toteutetut seminaarit

Seminaarin teema ja paikka (kohdealue)	Ajankohta	Osallistujien määrä
Syksy 2002		
Varhaiskasvatuspäivä, teemana erityisvarhaiskasvatus, Liminka (Pohjois-Pohjanmaa ja Lappi)	30.10.2002	120
2003		
Erytisvarhaiskasvatus ja kumppanuus, Utajärvi (Pohjois-Pohjanmaa ja Lappi)	8.9.2003	78
Erytisvarhaiskasvatus ja kumppanuus, Ylivieska (Oulun lääni)	10.9.2003	91
Erytisvarhaiskasvatus ja kumppanuus –Työpajat, Ylivieska (Oulun lääni)	16.10.2003	92
Erytisvarhaiskasvatus ja kumppanuus –Työpajat, Utajärvi (Pohjois-Pohjanmaa ja Lappi)	13.10.2003	72
2004		
Monikulttuurisuus, Oulu (Pohjois-Pohjanmaa ja Lappi)	30.1.2004/ 90	72
Erytisvarhaiskasvatus, Nivala (Oulun eteläisen alueen seutukunnat)	18.2.2004	52
Allergia- ja astmalapsi päivähoitossa, Oulu (Pohjois-Pohjanmaa)	24.3.2004	43
Erytisvarhaiskasvatus ja kumppanuus, Pello (Lapin lääni)	6.5- 7.5.2004	25
Erytisvarhaiskasvatus ja kumppanuus, Sodankylä (Lapin lääni)	13.5- 14.5.2004	27
Lastensuojelu, Rovaniemi (Pohjois-Pohjanmaa ja Lappi)	1.6.2004	91
2005		
Verkkoseminaari, Oulu (Pohjois-Pohjanmaa ja Lappi)	4.2.2005	15
Varhaiskasvatuksen päivä, Oulu (Pohjois-Pohjanmaa)	10.5.2005	40
Varhaisen tuen iltapäivä, Oulu Pohjois-Pohjanmaa, Lappi	1.6.2005	27
Erytinen tuki varhaiskasvatuksessa, Oulu (Pohjois-Pohjanmaa)	26.9.- 27.9.2005	58 70
Avustajien ja lähityöparien työseminaari iltapäivä, Oulu (Pohjois-Pohjanmaa)	11.10.2005	130
SYKE-päätösseminaari (kutsuseminaari)	29.11.2005	40
Yhteensä	17	1143

3 OSALLISTUMINEN SEUDULLISTEN KOKEILU- JA KEHITTÄMISHANKKEIDEN SUUNNITTELUUN JA TOTEUTTAMISEEN

SYKE -hankkeen toisena tehtävänä oli uusien seudullisten kokeilu- ja kehittämishankkeiden käynnistäminen. Hankkeen alkuvaiheessa rakentuneet verkostot toimivat pohjana tälle työskentelylle. Seudullisissa työkokouksissa vaihdettiin tietoja ja kuntien toimijoiden keskinäinen luottamus vahvistui. SYKE -hankkeessa luotiin ylikunnalliselle kehittämistyölle tukirakenne, jonka tavoitteena oli edistää uusien seudullisen yhteistyön kokeilujen ja kehittämishankkeiden syntymistä. Varsinainen kehittäminen ja kokeilu tapahtui seutukunnissa. SYKE tuki alueellisten erityisvarhaiskasvatuksen kokeilu- ja kehittämishankkeiden valmistelua, toteuttamista, verkostoitumista ja niissä syntyneiden mallien välittämistä alueellisesti ja valtakunnallisesti.

Tuki seudullisen yhteistyön käynnistämiseksi

Osa SYKE -hankkeen resursseista suunnattiin seutukunnissa tapahtuvaan seudullisen yhteistyön suunnitteluun, kokeiluun ja kehittämiseen. Tarjosimme toiminta-alueemme kunnille konsultointia ja/tai työaikaresurssia erityisvarhaiskasvatuksen seudullisen yhteistyön suunnittelua varten. Kuntia tiedotettiin tästä toimintamuodosta kaksi kertaa hankkeen aikana. Ensimmäisellä kerralla, keväällä 2003, kiinnostusta seudullisten kehittämishankkeiden valmisteluun ja suunnitteluun oli neljällä kuntaryppäällä Pohjois-Pohjanmaalla ja Lapin läänissä. Syksyllä 2005 käynnistyi kolme ylikunnallista erityisvarhaiskasvatuksen kehittämisprosessia.

Käynnistyneet kokeilut ja kehittämishankkeet perustuivat seutukuntien omiin intresseihin ja kehittämistarpeisiin. Siksi ne olivat sisällöltään ja toimintatavoiltaan erilaisia. Hankkeilla oli omat tavoitteensa sekä itsenäinen hallinnointi ja budjetointi.

Uusien kehittämishankkeiden lisäksi SYKE -hankkeeseen sisältyi erityisvarhaiskasvatukseen liittyviä kartoituksia, selvityksiä ja suunnitelmia. Ne kohdistuivat mm. päivähoiton ja lastensuojelun välisiin yhteistyökäytäntöihin, palvelurakenteen muutostar-

peiden selvittämiseen, sekä erityislastentarhanopettajan ylikunnallisen työtavan mallintamiseen. Lisäksi valmistui monikulttuurisuutta käsittelevä opas Raahen seutukuntaan. (ks. taulukko 7.) Kokeilu- ja kehittämishankkeiden sekä selvitysten tavoitteet kuvastavat pohjoissuomalaisia erityisvarhaiskasvatuksen haasteita.

Taulukko 7. SYKE -hankkeen tuella käynnistyneet uudet hankkeet ja selvitykset

Hanke / selvitys	Alueellinen laajuus	Hankkeen tavoitteet
MERVAKA Lapin läänin erityisvarhaiskasvatuksen kehittämishanke	-Lapin läänin seutukunnat	-ohjauksen ja konsultaation kehittäminen -osaamisen ylläpitäminen -verkostojen ylläpitäminen ja kehittäminen
Sateenkaaren alla – Yhteistyötä Kiimingissä ja Haukiputaalla	-Oulun seutukunta (Haukipudas ja Kiiminki)	-syrjäytymisuhan alla olevien lapsiperheiden tuki ja henkilöstön moniammatillisen työskentelyn kehittäminen -verkostotyön koordinointi ja kehittäminen -erityisosaamisen vahvistaminen koulutuksen ja konsultoinnin keinoin -uusien työskentelymenetelmien kehittäminen ja vakiinnuttaminen
Avoimin ovin Limingan, Muhoksen ja Lumijoen, Ylikiimingin yhteistyöhanke	-Oulun seutukunta (Liminka, Lumijoki, Muhos ja Ylikiiminki)	-kuntien välisen yhteistyön kehittäminen -kuntien sisäisen ja ylikunnallisen moniammatillisen työn kehittäminen -henkilöstöt ammatillisen osaamisen vahvistaminen erityistuen tarpeiden varhaisessa havaitsemisessa, puuttumisessa ja tukemisessa -lasten ja lapsiperheiden varhaisen tukemisen vahvistaminen
SELTO -kokeilu	-Oulunkaaren seutukunta (Ii, Yli-II ja Ylikiiminki)	-yhteistyömallin kehittäminen ja kokeileminen -työntekijöiden konsultatiivisen tuen kehittäminen
VARTU Raahen seutukunnan varhaisen tuen prosessimallin kehittäminen erityisvarhaiskasvatuksen näkökulmasta	-Raahen seutukunta (Pyhäjoki, Raaha, Ruukki, Siikajoki, Vihanti)	-henkilöstön erityisosaamisen kehittäminen lapsi- ja perhelähtöisyyden näkökulmasta -amatillisen / moniammatillisen yhteistyön vahvistaminen ja kehittäminen - erityiskysymyksiin tueksi seutukunnallisen työohjauksen mallin kehittäminen
Lastensuojelun ja päivähoiton yhteistyökäytänteet Lapin läänissä, kartoitus	-Lapin lääni	- yhteistyökäytänteiden kartoittaminen Lapin läänissä lastensuojelun ja päivähoiton välillä (Rauvala, K. 2003)
Monikulttuurisuus-opas Raahen seutukuntaan	-Raahen seutukunta (Pyhäjoki, Raaha, Ruukki, Siikajoki, Vihanti)	-Monikulttuurisuus oppaan työstäminen Raahen seutukunnan varhaiskasvatuksen työntekijöille
Erityispäivähoidon seudullinen selvitys	-Kemi-Tornio seutukunta	Seudullisen erityisvarhaiskasvatuksen palvelurakenteen kehittämistarpeiden kartoitus -Ylitornio, Tornio, Keminmaa, Tervola, Kemi, Simo (Laakso, R. 2006)
Selvitys: Kuntien yhteinen erityislastentarhanopettaja	Liminka, Lumijoki, Tyrnävä	-kuntien yhteisen erityislastentarhanopettajan tarpeen selvittäminen ja työmallin suunnittelu ettolle (Riihimäki, S. & Sarvela, H. 2006)

Tuki uusien hankkeiden toteuttamiselle

Käynnistyneiden uusien hankkeiden toimintaa tuettiin SYKE - hankkeessa 1) projektiryhmätoiminnalla, 2) hankekohtaisella konsultaatiolla ja 3) yhteistyöllä hankkeiden arvioinnissa ja raportoinnissa. Lisäksi SYKE –hankkeen henkilöstöä osallistui joidenkin hankkeiden ohjausryhmiin.

Projektiryhmätyöskentely

Uusien kehittämishankkeiden käynnistyessä hankkeiden työntekijät toivoivat tukea kehittämistyölle. Tätä tarkoitusta varten käynnistettiin projektiryhmätoiminta. Projektiryhmän toiminta kehitettiin yhdessä ryhmäläisten kanssa.

Toiminnan tavoitteena oli alueella toteutettavien erityisvarhaiskasvatuksen hankkeiden verkostoiminen, syntyneiden työskentelymallien ja hyvien käytänteiden vaihtaminen, kehittämistyöhön liittyvän osaamisen vahvistaminen ja hanketyöntekijöiden vertaistuki.

SYKE –hankkeen projektikoordinaattori suunnitteli ja järjesti projektiryhmälle tapaamisia. Projektiryhmän toiminnassa oli mukana neljä SYKE hankkeen tuella käynnistynyttä uutta kehittämishanketta sekä yksi Lapin läänissä toimiva erillinen hanke. Tapaamisten teemat rakentuivat taulukossa 8 ilmenevällä tavalla.

Taulukko 8. Projektiryhmän toiminta

Teema	Ajankohta
I Projektiryhmän startti Projektiryhmän toiminnan taustat ja tavoitteet, toiminnan suunnittelua Hannakaarina Sarvela, projektikoordinaattori, Poske	27.11.2003
II Startista toimintaan Tiedottaminen osana projektityöskentelyä Elina Kinnunen, tiedottaja, Oulun kaupunki Kehittämishankkeen hallinnasta Anna-Maija Puroila, kehittämisspäällikkö, POSKE	10.2.2004
III Hankkeet etenevät Lääninhallituksen odotuksia kehittämishankkeille Seppo Suorsa, erikoistutkija, Oulun lääninhallitus Keskustelua lääninhallituksen edustajien kanssa Projektin arvioinnista Anna-Maija Puroila, kehittämisspäällikkö, Poske Esimerkkejä arvioinnista: ”Perhetyön mahdollisuudet päivähoitossa”- hanke, Marja Hiitola-Moilanen, suunnittelija, Poske	1.9.2004
IV Hankkeet päättyvät Hankkeen raportointi ja arviointi Seija Järvi, suunnittelija, Poske Työskentelyä ja hankekohtaista raportointiin liittyvää konsultaatiota Hannakaarina Sarvela ja Seija Järvi	16.2.2005

Hankekohtainen konsultaatio

Projektiryhmätoiminnan lisäksi uusille hankkeille tarjottiin hankekohtaista konsultaatiota. Se koostui säännöllisistä tapaamisista sekä sähköposti- ja puhelinneuvotteluista hankkeiden vetäjien kanssa. Hankekohtaisen konsultaation tavoitteena oli tukea hankevetäjän työskentelyä sekä yhdessä SYKE -hankkeen projektikoordinaattorin kanssa suunnitella, jäsentää ja arvioida hankkeen etenemistä. Hankkeen käynnistyessä tuen tarve kohdistui käytännöllisiin projektinhallintaan liittyviin kysymyksiin, esim. tapoihin kirjata kokousmuistioita ja raportoida hanketta sekä tiedottamiseen. Hankkeen edetessä sisällölliset kysymykset korostuivat.

Hankkeen loppuvaiheessa reflektointitukea tarvittiin arviointiin ja loppuraportointiin.

Hankkeissa syntyi uudenlaista seudullisuutta

Erityispäivähoidon seudullinen kehittäminen edellyttää tietoa lähikuntien ja oman seutukunnan palvelutarjonnasta. Tiedon pohjalta voidaan käynnistää yhteistyön suunnittelu ja kunnissa olevan osaamisen yhteen kokoaminen. Opiskelijatyönä SYKE -hankkeessa tehty Siikalatvan seutukunnan erityispalvelujen palvelukartoitus osoitti, että kunnissa ei kaikilta osin olla tietoisia niistä erityispalveluista, joita alueella on tarjolla, eikä palveluja osata hyödyntää ylikunnallisesti (Pennanen 2003).

Kuntien välisen yhteistyön lisääntyessä saadaan tietoa erilaisista toimintamalleista ja tätä tietoa voidaan vertailla suhteessa omaan kuntaan. Kunnissa on olemassa paljon osaamista, joka tunnistamattomana voi jäädä hyödyntämättä. Verkostojen yhtenä merkityksenä onkin tämän osaamisen tunnistaminen. Näyttää siltä, että niillä alueilla, joissa on kokemuksia seudullisesta yhteistyöstä, syntyy helpommin myös jatkoa seudulliselle yhteistyölle.

Perinteitä ylikunnalliselle yhteistyölle on erityisvarhaiskasvatuksen osalta ollut Pohjois-Suomessa vaihtelevasti. SYKE -hankkeen tuella syntyneissä uusissa hankkeissa luotiin alueille uusia erityisvarhaiskasvatuksen ylikunnallisen toteuttamisen malleja ja rakenteita. Samalla vahvistui lähialueilla olevan erityisosaamisen tunnistaminen ja yhteinen hyödyntäminen.

Seudullisissa kokeiluissa ja kehittämishankkeissa saatiin kokemuksia kuntien yhteisistä erityisvarhaiskasvatuksen työntekijöistä, yhteisistä palveluista ja ylikunnallisista sopimuksista erityisvarhaiskasvatuksen toteuttamisessa. Yhteistyötä vahvistettiin kaikissa hankkeissa myös yhteisten koulutusten, työryhmien ja seminaarien myötä. Kehittämistyön tulokset ja kokemukset on kuvattu hankekohtaisissa raporteissa ja selvityksissä.

Useissa kunnissa ratkaisuksi erityispäivähoidon kehittämiseen esitettiin erityislastentarhanopettajan rekrytoimista. Useamman seutukunnan alueella oli kiinnostusta kuntien yhteisen erityislastentarhaopettajan työmallia kohtaan. Myös Tammen ja Sahalan (2003, 8) seutuyhteistyötä koskevassa selvityksessä seudul-

lista yhteistyötä koettiin tarvittavan mm. erityislastentarhanopettajan työssä.

SYKE –hankkeessa syntyneiden kokemusten perusteella kuntien yhteisen erityislastentarhanopettajan palkkaaminen ei ole ongelmatonta. Seudullisessa yhteistyössä palvelujen tarjoamisen osalta haasteeksi näyttää nousevan se, että kuntien palveluja on riittämättömästi ylikunnalliseen tarjoamiseen. Palveluja ei ole tarjota lähikuntiin tai seudullisesti. Kuntien yhteisen työntekijän palkkaamisen suunnittelutyö voi päättyä siihen, että joku suunnittelussa mukana olleista kunnista toteaaakin tarvitsevansa elton työpanoksen omaan kuntaansa, eikä työpanoksesta riitä myytäväksi muihin lähikuntiin. SYKE-hankkeessa toteutettiin kartoitus kolmen lähikunnan erityispäivähoidon tilanteesta. (Taulukko 3.) Kuntien pyynnöstä kartoitettiin ja selvitettiin kolmen kunnan yhteisen erityislastentarhanopettajan toimintamallia. Kaikkien mukana olleiden kuntien sosiaalilautakunnissa hyödynnettiin kartoitusta perustelemaan erityislastentarhanopettajan tarvetta ja saatiin nostettua esille erityispäivähoidon haasteita päättäjätasolle. Myös tässä selvityksessä mukana olleiden kuntien osalta todettiin, että yksi kunnista tarvitsee oman erityislastentarhanopettajan. Virka perustettiin ja kelto aloitti työnsä syksyllä 2006.

Toimivia kokemuksia ja malleja sopimuskäytänteistä erityislastentarhanopettajan palvelujen myymisestä tai ostamisesta kuntien välillä on olemassa. Pohjois-Pohjanmaalla, Ylivieskan seutukunnassa, on jo useita vuosia työskennellyt seutukunnallinen erityislastentarhanopettaja. Työskentelymalli kehitettiin kyseisessä seutukunnassa aluksi hankerahoituksen turvin. Nyt työskentelytapa on vakiintunut ylikunnalliseksi ja toimii esimerkkinä myös muille seutukunnille. Seudullisen erityislastentarhanopettajan työmallia on arvioitu SYKE -hankkeen julkaisussa ”Yhteyksistä yhteistyöhön - yhteistyöllä tavoitteisiin” (Kyllönen 2005).

Hanketyöskentelyn päätyttyä osa käytänteistä on juurtunut toimintatavoiksi kuntien välille. Myös jatkokehittämistä on syntynyt jatkohankkeiden muodossa.

4 ERITYISVARHAISKASVATUSTA KOSKEVAN KONSULTAATION KEHITTÄMINEN

Teknologisten innovaatioiden aikaisempaa tehokkaampi hyödyntäminen on yksi keskeisiä kehittämisen alueita sosiaali- ja terveysalalla. Teknologian avulla kannustetaan hakemaan ratkaisuja myös erityisosaamisen varmistamiseen niihin kuntiin, joissa omia erityistyöntekijöitä ei ole. SYKE -hankkeen kolmantena tehtävänä oli erityisvarhaiskasvatusta koskevan konsultaation kehittäminen. Hankkeen aikana kokeiltiin ja kehitettiin varhaiskasvatuksen verkkokonsultaatiopalvelua. Verkkokonsultaatiossa Pohjois-Pohjanmaalla ja Lapin läänissä lasten ja lapsiperheiden parissa toimivat työntekijät voivat konsultoida suojatussa verkkoympäristössä erityisasiantuntijoita. Ympäristö toimii Posken Lapin toimintayksikössä kehitetyllä sosiaalialan verkkokonsultaatioalustalla⁴.

SYKE -hankkeen päättyessä varhaiskasvatuksen verkkokonsultaatio on maksuttomasti käytettävissä Pohjois-Pohjanmaan ja Lapin läänin varhaiskasvatuksen työntekijöille. Tunnuksia palvelun käyttämiseen saa Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksesta. Verkkokonsultaatiosta on erillinen artikkeli tässä julkaisussa.

5 JULKAISUTOIMINTA JA TIEDOTTAMINEN

Hankkeesta on tiedotettu säännöllisesti toiminta-alueen kuntia. Seudulliset työkokoukset, projektiryhmä, ohjausryhmä ja seminaarit ovat osaltaan toimineet tiedottamisen foorumeina. Hankkeen työkokouksista on toimitettu muistiot osallistujille. Ohjausryhmän kautta seutukunnissa ja tärkeimmillä yhteistyökumppaneilla on ollut tieto hankkeen etenemisestä. Ohjausryhmän kokouksissa on käyty läpi hankkeen etenemistä ja ohjausryhmä on hyväksynyt sen etenemissuunnitelmat.

⁴ www.sosiaalikallega.fi/verkkokonsultti

Tiedotuskanavina on hyödynnetty Stakesin Varttua -internetympäristöä, Lapin toimintayksikön sosiaalikallega.fi -ympäristöä ja Posken omia www-sivuja. Tiedotusvälineitä on informoitu hankkeen keskeisistä tapahtumista. Hankkeen tapahtumien yhteydessä lehdet ovat julkaisseet niistä artikkeleita. Hanke on ollut esillä myös alueellisilla radiokanavilla.

Hankkeen toimintaa on esitelty useissa alueellisissa ja valtakunnallisissa julkaisuissa. Osa niistä on julkaistu nettiversioina www.poske.fi tai www.sosiaalikallega.fi sivustoilla.

Kaikista SYKE –hankkeen tuella käynnistyneistä seudullisista kokeilu- ja kehittämishankkeista ja selvityksistä on tehty erilliset raportit. Oulun yliopiston kasvatustieteiden opiskelijoita on tekemässä opinnäytetöitä hankkeeseen liittyen. SYKE -hankkeen toimintaa on kuvattu erilaisissa artikkeleissa ja julkaisuissa hankkeen kuluessa. Hankkeen pohjalta on syntynyt kaksi julkaisua Posken julkaisusarjassa.

Taulukko 9. SYKE –hankkeeseen liittyvä julkaisutoiminta

<p>SYKE-hankkeen julkaisut:</p> <p>Sarvela, H. 2003. Poske kehittää erityisvarhaiskasvatuksen seudullisen yhteistyön mahdollisuuksia. Sosiaali- ja terveysviesti 6/2003.</p> <p>Sarvela, H. & Uusimäki, M. 2005. Verkkokonsultaatiota varhaiskasvatukseen. teoksessa: Parrila, S. 2005 (toim.) Villistä valvottuun, valvotusta ohjattuun. Perhepäivähoidon ohjauksen historia ja nykytilan haasteet. Merikosken tutkimuskeskus. STM: Julkaisuja 2005:4. Helsinki: Yliopistopaino.</p> <p>Kyllönen, J. 2006. Yhteyksistä yhteistyöhön- yhteistyöllä tavoitteisiin. Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen julkaisusarja 21. Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus 2006.</p> <p>Sarvela, H. & Uusimäki, M. 2005. Kokemuksia varhaiskasvatuksen verkkokonsultaation pilotoinnista. Verkkojulkaisu⁵.</p> <p>Sarvela, H. (toim.) 2007. Erityisvarhaiskasvatusta yli kuntarajojen. SYKE-hankkeen loppuraportti. Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen julkaisusarja 25.</p>
<p>SYKE -hankkeen tuella käynnistyneissä hankkeissa toteutetut raportit ja selvitykset:</p> <p>Huotari, E. 2005. Tartu käteen - vartutaan yhdessä. Sateenkaaren alla -projekti. Haukipudas-Kiiminki. 1.10.2003-31.5.2005. Loppuraportti.</p> <p>Laakso, R. 2006. Seudullisen erityisvarhaiskasvatuksen palvelurakenteen kehittämistarpeiden kartoitus. Ylitornio, Tornio, Keminmaa, Tervola, Kemi, Simo</p> <p>Mustonen, K. 2006. VARTU-Varhaista tukea lapsiperheille ja lapsille. Loppuraportti. Raahen seutukunnan kehittämiskeskus</p> <p>Holappa, A. 2004. Avoimin ovin- verkostoja lapsille ja lapsiperheille. Muhoksen, Limingan, Lumijoen ja Ylikiimingin kuntien yhteinen hanke. Loppuraportti.</p> <p>Rauvala, K. 2002. Kartoitus päivähoiton ja sosiaalityön yhteistyöstä Lapin läänissä.</p> <p>Riihimäki, S. & Sarvela H. 2005. Kuntien yhteinen kiertävä erityislastentarhanopettaja- selvitys. Liminka, Tyrnävä ja Lumijoki syksy 2005.</p> <p>Tikkanen, T. 2005. Tartu käteen- vartutaan yhdessä. Sateenkaaren alla-projekti. Haukipudas ja Kiiminki. 1.11.2003-31.5.2005.</p>
<p>Julkaisemattomat selvitykset:</p> <p>Pennanen, A. 2004. Seutukunnallinen palvelukartta erityispalveluista Siikalatvan seutukunnassa.</p>
<p>Opinnäytetyöt:</p> <p>Näppä, Raija. 2006. Pro gradu: Kuka määrittää erityistukea tarvitsevan lapsen yhteiskunnassa. Kasvatustieteiden tiedekunta, Oulun yliopisto.</p> <p>Riihimäki, S. & Määttä, E. 2006. Pro gradu: Huolen heräämisen salat, varhaisen puuttumisen rakennuspalat. Katsaus varhaisen puuttumisen käytänteisiin päivähoitodossa. Kasvatustieteiden tiedekunta, Oulun yliopisto.</p>
<p>Julkaisuja, joissa SYKE-hanke esillä:</p> <p>Heinämäki, L. 2004. EriNet –hankekuvaus 2002-2003. Erityispäivähoidon kehittäminen kunnissa ja alueellinen yhteistyö. Monisteita 2004:12, STM.</p> <p>Heinämäki, L. 2004. Erityinen tuki varhaiskasvatuksessa. Erityispäivähoito- lapsen mahdollisuus. Stakes-oppaita 58. Saarijärvi: Gummerus kirjapaino Oy.</p>

⁵www.sosiaalikallega.fi/mims_binding/poskelappi/lapintoimintayksikko/tyopaperit/verkkokonsultaatio

6 SYKE -HANKKEESEEN LIITTYVÄ ARVIOINTI

SYKE -hankkeen ensimmäistä jaksoa arvioitiin osana Sosiaali- ja terveysministeriön Seutukunnallisten kehittämishankkeiden ja terveydenhuollon palvelujärjestelmän kehittämiskokeilujen ulkoista arviointia⁶. Arvioinnin toteutti NetEffect Sosiaali- ja terveysministeriön toimeksiannosta. Hankekohtaisessa arvioinnissa kiinnitettiin huomiota hankkeiden toteutukseen, tavoitteenaseteluun, toimeenpanon laatuun, vaikuttavuuteen ja vaikutuksiin sekä tulosten innovatiivisuuteen ja hyödynnettävyyteen. Tuolloin arvioinnissa todettiin, että SYKE -hanke on saavuttanut ensimmäiselle jaksolle asetetut tavoitteet ja ensimmäisellä jaksolla aikaan saatua pohjatyötä pidettiin onnistuneena hankkeen etenemiselle. Hankkeen innovatiivisuuden nähtiin kytkeytyvän SYKE – hankkeen uutta kehittämistoimintaa synnyttävään ja tukevaan luonteeseen.

”Yhteyksistä yhteistyöhön - yhteistyöllä tavoitteisiin” on Jaana Kyllösen erillinen arviointiraportti seudullisesta yhteistyöstä erityisvarhaiskasvatuksessa hankkeen toiminta-alueella. Raportti on luettavissa Posken julkaisusarjassa. Arviointi kohdentuu SYKE -hankkeessa sekä seudullisissa kokeilu- ja kehittämishankkeissa rakentuneisiin seudullisen yhteistyön malleihin.

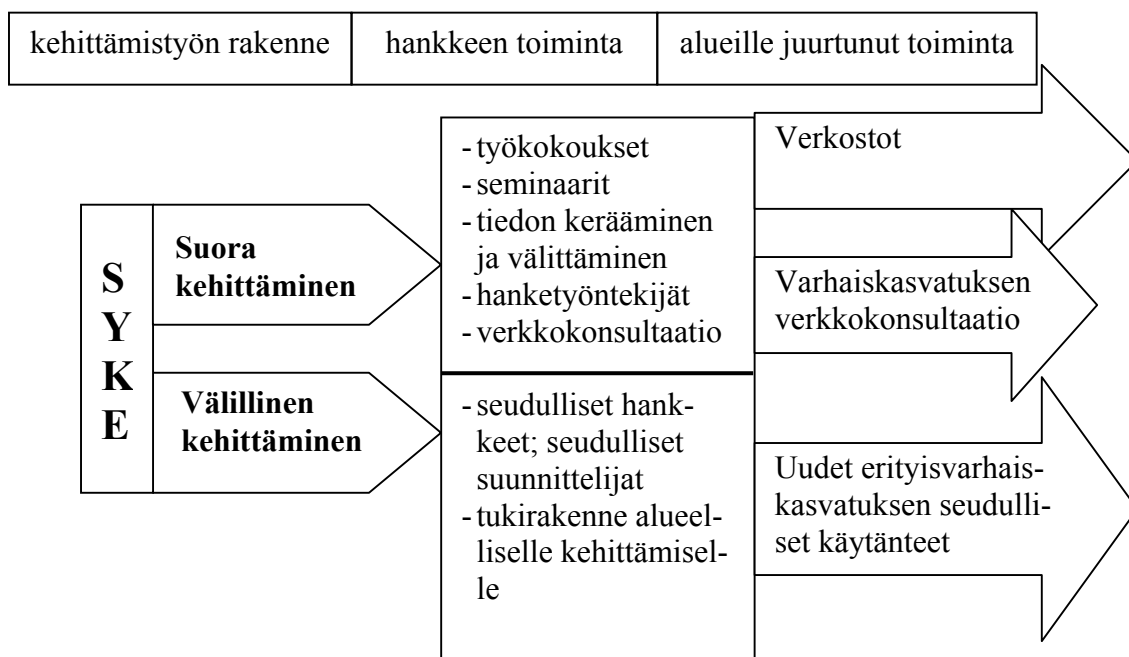
7 LOPUKSI

Kehittämistyön malli

SYKE -hankkeen erityispiirteenä on ollut kaksiulotteinen kehittämisote. Toiminta toteutui yhtäältä kuntiin ja seutukuntiin suunnattuna suorana kehittämistoimintana, joka konkretisoitui verkostojen toiminnan kehittämisenä ja ylläpitämisenä, osaamista ja tiedon välittämistä vahvistavien foorumien järjestämisenä sekä verkkokonsultaation kehittämisenä. Toisaalta SYKE -hank-

⁶ Petri Virtanen, Jarkko Tonttila. Palvelujärjestelmä toimivaksi. Seutukunnallisten kehittämishankkeiden ja terveydenhuollon palvelujärjestelmän kehittämiskokeilujen arviointi. Helsinki 2005. , STM selvityksiä ISSN 1236-2115; 2005:7.

keeseen sisältyi välillistä kehittämistä, jossa tavoitteena oli synnyttää Pohjois-Suomeen uusia kokeiluja ja kehittämishankkeita sekä tukea niiden suunnittelua, valmistelua ja toteuttamista. Näissä hankkeissa ja kokeiluissa varsinainen kehittämistyö tapahtui seutukunnissa. Näin SYKE –hankkeen luonnetta kuvaa seudullista yhteistyötä koskevan kehittämistoiminnan laajeneminen ja leviäminen.

Kuvio 2. Kaksiulotteinen kehittämisote

Yhteenveto SYKE-hankkeen toiminnasta

SYKE -hankkeessa tuettiin seudullisen yhteistyön kehittämistä erityisvarhaiskasvatuksessa Pohjois-Suomessa. Hankkeessa käynnistettiin ja vahvistettiin kuntien välistä yhteistyötä verkostomallilla keskeisiä alueellisia toimijoita. Uusien seudullisten ja alueellisten hankkeiden myötä saatiin kokemuksia ylikunnallisesta yhteistyöstä. Hankkeen jälkeen konsultaatiotukea pohjoissuomalaiseen kuntaan tai yksittäiselle työntekijälle voi saada myös verkkokonsultaation kautta.

Erityisvarhaiskasvatukseen liittyvät haasteet olivat vahvasti esillä Pohjois-Suomessa hankkeen käynnistyessä. Osa hankkeen vaikutuksista on ollut nähtävissä jo hankkeen kuluessa, osa näkyy

vasta pidemmällä aikavälillä. Monet valtakunnalliset ja paikalliset toimet ovat olleet vaikuttamassa erityisvarhaiskasvatukseen samanaikaisesti, joten hankkeen toiminnan vaikutuksia on vaikeaa irrottaa niistä.

SYKE -hankkeen käynnistyessä Poske oli aloittanut toimintansa vuotta aikaisemmin. Useat hankkeessa rakentuneet kehittämistyön toimintamallit ovatkin olleet kiinteä osa varhaiskasvatuksen kehittämistoimintaa Poskessa. Tätä kautta ne myös voivat jäädä pysyviksi rakenteiksi Pohjois-Suomeen ja kehittämistyön malleja voidaan hyödyntää myös muualla Suomessa. Hankkeen myötä on saatu kokemuksia seudullisesta yhteistyöstä. SYKE-hankkeen toiminnan tulokset voidaan vielä tiivistetysti kuvata seuraavan nelikentän avulla.

<p>Erityisosaamisen tunnistaminen ja vahvistaminen</p> <ul style="list-style-type: none"> - erityisvarhaiskasvatuksen toimijoiden yhteen kokoaminen - hyvien käytänteiden kokoaminen ja niistä tiedottaminen - työkokoukset, seminaaritoiminta 	<p>Uuden ylikunnallisen yhteistyön käynnistäminen</p> <ul style="list-style-type: none"> - uuden seudullisen tai ylikunnallisen toiminnan käynnistäminen ja tukeminen - uudet hankkeet ja selvitykset - varhaiskasvatuksen verkkokonsultaatio
<p>Jäsentäminen</p> <ul style="list-style-type: none"> - seudullisuuden jäsentäminen 	<p>Arviointi</p> <ul style="list-style-type: none"> - seudullisen yhteistyön mallintaminen ja arviointi

Kuvio 3. SYKE -hankkeen toiminta

Havainnot seudullisesta yhteistyöstä ja sen kehittämisen haasteista

Kunta- ja palvelurakennemuutos on yksi tämän hetken keskeisiä poliittisen tason kysymyksiä maassamme. Vaikuttaa siltä, että nykyinen kunta- ja palvelurakenne on tullut tiensä päähän. Kuntien välisen yhteistyön tiivistäminen näyttää välttämättömältä, jotta palvelut voidaan turvata jatkossakin kaikille asukkaille

asuinpaikasta riippumatta. Tässä suhteessa SYKE -hanke on ollut tiiviisti ajassa kiinni oleva hanke.

Hankkeen käynnistyessä seudullisen yhteistyön mahdollisuudet tiedostettiin, mutta kokemuksia tai malleja erityisvarhaiskasvatuksen seudullisesta toteuttamisesta oli Pohjois-Suomessa vähän. Erityisvarhaiskasvatus on alue, jossa seudulliselle yhteistyölle löytyy selkeitä perusteita. Erityispalvelujen tarve on volyymiltaan senkaltainen, että kaikkien kuntien ei ole järkevää tuottaa niitä yksinään. Seudullisen yhteistyön kulttuuri eri seutukunnissa on kuitenkin erilainen. Joillakin alueilla yhteistyökäytänteet ovat vakiintuneet, toisaalla yhteistyön muodot ja rakenteet ovat vasta kehittyneissä.

Johtopäätöksiä

SYKE –hankkeessa syntyneiden kokemusten pohjalta voi todeta seuraavaa:

Osaamisen vahvistaminen:

- Varhaiskasvatuksen henkilöstö kaipaa edelleen erityispedagogisen osaamisen vahvistamista. Päivähoidon henkilöstön perus- ja täydennyskoulutus erityispedagogisiin kysymyksiin koetaan nykyisellään riittämättömänä.
- Pohjois-Suomessa olisi kiinnitettävä huomiota erityislastentarhanopettajakoulutuksen sekä erityislastentarhanopettajien virkojen riittävyteen.
- Moniammatillisen yhteistyön ja verkostoyhteistyön osaamiseen tulisi järjestää täydennyskoulutusta.
- Kuntien välisestä yhteistyöstä päivähoidon erityispalvelujen järjestämisessä sekä erityiskasvatuksen sisällöllisistä teemoista ja vaikuttavuudesta tarvitaan lisää tutkimustietoa sekä kehittämishankkeita. Tutkimuksen vahvistaminen liittyy samalla erityiskasvatuksen yliopistokoulutuksen vahvistamiseen Pohjois-Suomessa.
- Järjestökentän osaamista tulee hyödyntää entistä vahvemmin kuntien erityispäivähoidon kehittämisessä ja osaamisen vahvistamisessa.

- Ennaltaehkäisevään työskentelyyn ja varhaisen tuen menetelmien juurruttamiseen on edelleen kiinnitettävä huomiota.

Tiedon ja hyvien käytänteiden välittäminen:

- Hyvistä käytännön toimintamalleista erityisvarhaiskasvatuksessa tulisi jatkossakin välittää tietoa ja koota niitä yhteen.
- Varhaiskasvatuksen verkkokonsultaatiosta tulee kehittää valtakunnallinen tukipalvelu henkilöstölle.

Seudullisen palvelujärjestelmän vahvistaminen:

- Erityisosaamista vahvistavaa verkostoa tulee jatkossakin koordinoita ja näin vahvistaa alueellista kehittämistyötä.
- Erityispäivähoidon ja erityisvarhaiskasvatuksen toteuttamisen nykytilaa ja toimintakäytänteitä sekä toiminnan rakenteita tulee arvioida ja tunnistaa edelleen seutukunnissa. Tätä kautta tullaan tietoisiksi nykyisistä yhteistyömahdollisuuksista ja voidaan suunnitella ja tukea uusia yhteistyön muotoja.
- Kuntien yhteistyötä yhteisten erityistyöntekijöiden palkkaamiseksi tulisi tukea ja vahvistaa. Nykyisellään ongelmana on, että kunnissa, joissa erityislastentarhanopettajia tai terapeutteja ei useinkaan riitä resursseja tarjota palveluja muihin kuntiin. Pienet kunnat taas eivät voi palkata erityisosaajia yksinään.

VERKOSTA KONSULTAATIOTA VARHAISKASVATTAJILLE

Hannakaarina Sarvela

- 1 Johdanto
- 2 Toimintaympäristönä varhaiskasvatus
- 3 Tietoteknologia tueksi varhaiskasvatukseenkin
- 4 Varhaiskasvatuksen verkkokonsultaatio
- 5 Konsultaatioprosessin toteutuminen verkossa
- 6 Johtopäätöksiä

1 JOHDANTO

Viime vuosina verkkoympäristöt ja niiden käyttö ovat yleistyneet sosiaali- ja terveysalalla. Valtakunnallisesti maassamme suunnataan voimavaroja tietoteknisiin innovaatioihin, joilla voidaan tukea sosiaali- terveystoimen asiakkaiden arkea. Tietotekniset ympäristöt ovat tulossa osaksi myös ammattilaisten oman osaamisen vahvistamista. Artikkelissa tarkastellaan yhtä tällaista, varhaiskasvatuksen verkkokonsultaatiota. Artikkelin pohjautuu Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen (POSKE) SYKE-hankkeessa kehitetyn varhaiskasvatuksen verkkokonsultaation¹ käytöstä saatuihin kokemuksiin. SYKE-hankkeen yhtenä tavoitteena oli teknologisten konsultaatiomallien kehittäminen erityisosaamisen vahvistamiseksi lasten ja lapsiperheiden parissa työskenteleville.

Varhaiskasvatuksessa on viime vuosikymmeninä ollut monenlaisia haasteita. Työskentely lasten ja perheiden kanssa on muotoutunut entistä vaativammaksi. Erityistä tukea tarvitsevien lasten määrä on kasvanut ja samanaikaisesti perheiden tuen tarpeet ovat moninaistuneet. Valtakunnalliset selvitykset ovat tuoneet esille selkeitä puutteita erityistä tukea tarvitsevien lasten hoidon ja kasvatuksen toteuttamisessa. Maamme kunnissa on vaihtelevasti tarjolla erityisosaamista. Pohjois-Suomessa tilanne on ollut

¹ www.sosiaalikallega.fi/verkkokonsultaatio/varhaiskasvatus

erityisen haastava pienten ja keskisuurten kuntien osalta². SYKE-hankkeessa tavoitteena oli kokeilla verkossa tapahtuvan konsultaation mahdollisuuksia vastata edellä mainittuihin haasteisiin.

Artikkelissa kuvataan aluksi varhaiserityiskasvatuksen toimintaympäristöä sekä erityisosaamisen vahvistamisen ja tukemisen haasteita. Seuraavaksi tarkastellaan varhaiskasvatuksen verkkokonsultaatioympäristöä. Tämän jälkeen esitellään kokemuksia, jotka on kerätty varhaiskasvatuksen verkkokonsulteilta ja käyttäjiltä verkkokonsultaatiossa toimimisesta. Kokemuksia on kerätty varhaiskasvatuksen verkkokonsultaation kokeilu- ja käyttöönotto- vaiheesta syksyllä 2004 sekä jatkokehittelystä yhteensä puoleentoista vuoden ajalta. Varhaiskasvatuksen verkkokonsultaation kokeiluvaiheesta tehtiin erillinen verkkojulkaisu³, jota on hyödynnetty myös tässä julkaisussa.

Varhaiskasvatuksen verkkokonsultaatio toimii Posken Lapin toimintayksikön kehittämällä verkkoalustalla, josta löytyvät myös lakiasiain, lastensuojelun, vammaispalvelun verkkokonsultaatiopalvelut.

2 TOIMINTAYMPÄRISTÖNÄ VARHAISKASVATUS

Määrittelyä

Varhaiskasvatus on lapsen eri elämänpiireissä tapahtuvaa kasvatuksellista vuorovaikutusta, jonka tavoitteena on edistää lapsen tervettä kasvua, kehitystä ja oppimista. Yhteiskunnan järjestämä ja valvoma varhaiskasvatus koostuu hoidon, kasvatuksen ja opetuksen kokonaisuudesta. Se on suunnitelmallista ja tavoitteellista vuorovaikutusta ja yhteistoimintaa.⁴

Varhaiskasvatuksen erityiskasvatus tai varhaiserityiskasvatus on osa perheille suunnattua sosiaalipalvelujärjestelmää.⁵ Puhutaan myös erityispäivähoidosta tai erityisestä tai varhaisesta tuesta.⁶

² Alasalmi-Husso 2002; Kahiluoto 2002; Heinämäki 2004; Lapin ja Oulun läänien peruspalvelujen arviointiraportit 2004; Pihlaja 1998 ja 2001.

³ Sarvela & Uusimäki 2005.

⁴ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005.

⁵ Pihlaja 2003.

⁶ kts. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005.

Erityistä hoitoa ja kasvatusta tarvitsevasta lapsesta käytetään myös käsitettä erityistä tukea tarvitseva lapsi. Kyseisiä käsitteitä käytetään lapsista, joilla on lausunto tuen tarpeesta, mutta myös niistä lapsista joilla ei ole virallista lausuntoa tai diagnoosia, mutta joiden tuen tarpeen ovat vanhemmat ja kasvatushenkilöstö yhdessä tunnistanee. Heinämäki⁷ huomauttaakin, että lainsäädännössä ei määritellä, millainen lapsi on erityisen hoidon ja kasvatuksen tarpeessa oleva. Tämä aiheuttaa vaikeuksia erityispäivähoidon ja sen kohteiden määrittelemiselle käytännön arjessa.

Lapsen tuen tarpeen analysoinnissa ja tunnistamisessa on keskeistä vanhempien ja kasvatushenkilöstön havaintojen yhteinen tarkastelu ja mahdollinen aiemmin todettu tuen tarve. Olennaista lapsen tuen tarpeen arvioinnissa on tunnistaa lapsen toimintamahdollisuudet eri toimintaympäristöissä ja määritellä tuen tarpeet ja sopivat ohjaus tai kuntoutustavat. Tärkeää on tunnistaa hänen vahvuutensa ja kiinnostuksensa alueet⁸.

Työskentely varhaiserityiskasvatuksessa

Päivähoidon erityiskasvatus on vaativaa, ja se edellyttää monenlaista tietoa, taitoa ja osaamista varhaiskasvatuksen henkilöstöltä. Pihlaja⁹ on kuvannut päivähoidon erityiskasvatuksen työalueet seuraavasti: perhelähtöinen työ vanhempien kanssa, lapsen kasvun ja kehityksen arviointi ja tukeminen, lapsen erityistarpeiden tunnistaminen, erityiskasvatuksen suunnittelu, toteutus ja arviointi, moniammatillinen yhteistyö ja palvelujen kehittäminen.

Erityistä tukea tarvitsevan lapsen varhaiskasvatusta voidaan toteuttaa perhepäivähoidossa, päiväkotiryhmässä, päiväkodin integroidussa erityisryhmässä tai erityisryhmässä. Varhaiskasvatussuunnitelman¹⁰ mukaisesti lapsen tuen tarpeeseen vastataan ensisijaisesti yleisten varhaiskasvatuspalvelujen yhteydessä tarjoten tuki mahdollisimman varhaisessa vaiheessa ja toimien yhteistyössä vanhempien ja muiden yhteistyötahojen kanssa.

Stakesin ylläpitämän Varttua -portaalin ([www.stakes.fi / varttua](http://www.stakes.fi/varttua)) erityispäivähoidon sivuston mukaan yksi keskeisimpiä tuen

⁷ Heinämäki 2004, 102.

⁸ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 35.

⁹ Pihlaja 2001, 18-26.

¹⁰ 2005, 36.

edellytyksiä on lapsiryhmän tarpeisiin nähden riittävä henkilöstö. Päivittäinen tuki varhaisessa vaiheessa edellyttää tuen tarpeen havainnointia, arviointia ja tuen järjestämisen suunnittelua. Useimmiten tuen järjestäminen edellyttää myös aikuisen mahdollisuutta ohjata lasta yksilöllisesti leikissä, sosiaalisissa tilanteissa, oppimistilanteissa ja perushoivan tilanteissa. Tämä ohjaus ei aina edellytä erityishenkilöstöä tai – osaamista, vaan aikaa paneutua huolella lapsen tarpeisiin esimerkiksi konsultaation turvin¹¹.

Vastuu ja toteuttamistavat varhaiserityiskasvatuksesta vaihtelevat kunnittain. Kunnassa olevien erityisosaajien määrä, moniammatillisten verkostojen toimivuus sekä yhteistyö lähikuntien kanssa vaikuttavat varhaiserityiskasvatuksen toteuttamiseen. Samanaikaisesti niillä on myös vaikutuksensa päivähoidon henkilöstön saamaan ammatilliseen tukeen erityistä tukea tarvitsevan lapsen ja perheen kanssa työskennellessään. Jos kunnassa ei ole erityislastentarhanopettajaa eikä lapsi ole muiden erityisasiantuntijoiden hoidossa, on lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen tukeminen haaste myös häntä päivittäin lähellä olevalle päivähoidon henkilöstölle.

Erityisen tuen tarve ja henkilöstön osaaminen

Erityisen tuen tarve on lisääntynyt varhaiskasvatuksessa. Lasten ja lapsiperheiden ongelmat ovat moninaistuneet, ja erityistä tukea tarvitsevien lasten määrät ovat selvitysten mukaan kasvussa. Työskentely lasten ja perheiden kanssa on muotoutunut entistä vaativammaksi¹². Kunnan erityisvarhaiskasvatuksen palveluja suunniteltaessa on huomioitava, että on hyvin harvinaista ettei kunnan lapsista kukaan tarvitsisi erityistä tukea. Mitä enemmän kuntaan lapsia muuttaa tai syntyy sitä todennäköisempää on, että erityislasten osuus on 10-20% paikkeilla. Lukumääräisesti pienissä kunnissa erityistä tukea tarvitsevia lapsia on yleensä vähän. Ongelmallista onkin tuen tarpeiden kirjo ja vaihtelevuus vuosittain¹³.

Lapset ovat eriarvoisessa asemassa erityispalvelujen saata-

¹¹ Stakes/ Varttua 2006.

¹² vrt. Alasalmi-Husso 2002; Kahiluoto 2002; Parrila 2002; Pihlaja 1998 ja 2001; Lapin ja Oulun läänien peruspalvelujen arviointiraportit 2004.

¹³ Svärd 2001.

vuuden ja laadun suhteen riippuen asuinpaikastaan. Svärдин¹⁴ mukaan suurissa kunnissa, joissa on myös eniten alle kouluikäisiä lapsia, on tarjolla erityispalveluja, mutta riittämättömästi tarpeeseen nähden. Pienissä kunnissa taas erityispalveluja ei ole oman kunnan alueella lainkaan. Päivähoidossa olevat erityistä tukea tarvitsevat lapset sijoittuvat joko erityisryhmiin tai pääsääntöisesti tavallisiin päivähoidon lapsiryhmiin. Jopa 65% erityistä tukea tarvitsevista lapsista on tavallisissa lapsiryhmissä ilman lisähenkilöstöä tai lapsiryhmän koon pienentämistä¹⁵. Heinämäen¹⁶ mukaan erityispäivähoidon ongelmana on myös tuen hajanaisuus, vanhempien roolin jäsentymättömyys sekä epämääräinen toimijakenttä ja resursoinnin vaikeudet.

Lastentarhanopettajat kokevat tietonsa erityiskasvatuksesta riittämättömiksi ja peruskoulutuksessaan erityispedagogisen osuuden liian vähäiseksi. Heinämäen¹⁷ mukaan kunnan sosiaali-johto ja esimerkiksi terveydenhoitajat arvostivat lastentarhanopettajien koulutusta ja osaamista, mutta lastentarhanopettajat itse näkivät osaamisensa suuntautuvan muuhun kuin erityislasten terapiaan ja kuntoutukseen. Myös pohjoissuomalaisessa päivähoidon henkilöstön osaamista kartoittavassa selvityksessä¹⁸ päivähoidon henkilöstö ja vastuuhenkilöt nostivat esille huolensa erityispedagogisen osaamisen vähäisyydestä lähihoitajien, sosionomien ja varhaiskasvatuksen kandidaattien sekä maisterien perusopinnoissa.

Kunnissa on olemassa erilaisia ratkaisuja erityispäivähoidon tukemiseksi. Yhdeksi mahdollisuudeksi vahvistaa varhaiskasvatuksen henkilöstön erityisosaamista on esitetty sosiaalialan ohjaus- ja asiantuntijatiedon saatavuutta tietoverkkojen kautta¹⁹. Valtioneuvoston periaatepäätöksessä kuvataan varhaiskasvatuksen toimintaympäristön muutoksia ja todetaan, että varhaiskasvatuksen tulee olla tasavertaisesti mukana tietoyhteiskuntaa koskevassa muutoksessa. Haasteeksi nostetaan tietotekniikan soveltaminen

¹⁴ 2001

¹⁵ Pihlaja 1998.

¹⁶ 2004, 164

¹⁷ 2004, 164

¹⁸ Puroila, 2006.

¹⁹ Kansallinen sosiaalialan kehittämissuunnitelma, 2003.

varhaiskasvatuksen työvälineenä ja uudenlaisten työmenetelmien kehittäminen²⁰.

3 TIETOTEKNOLOGIA TUEKSI VARHAISKASVATUKSEENKIN

Teknologian kehitys on ollut nopeaa viime vuosikymmeninä. Nykyinen hallitus korostaa hallitusohjelmassaan tietoyhteiskunnan kehittämistä.

Useille aloille on laadittu omat tietoyhteiskuntastrategiansa. Esimerkkinä mainittakoon *Koulutuksen ja tutkimuksen tietostrategia*²¹, *Sosiaali- ja terveydenhuollon tietoteknologian hyödyntämistämisstrategia*²². Koko valtakuntaan kohdistettu Sosiaalialan kehittämishanke linjaa tietoteknologisten sovellutusten kehittämisen yhdeksi keskeiseksi tulevaisuuden painopisteeksi sosiaali- ja terveysalalla. Kehittyvän tieto- ja viestintäliikennetekniikan hyödyntäminen on ollut painopistealueena sosiaali- ja terveydenhuollon kansallisissa strategioissa ja toimenpideohjelmassa viime vuosikymmeneltä lähtien²³.

Eri tutkimuksessa²⁴ on nostettu vahvasti esille päivähoitotyön sisällöllinen muuttuminen ja vaatimusten kasvaminen. Yksi osa työ hyvinvointia on se, että tuntee hallitsevansa työnsä ja tietää saavansa apua silloin, kun sitä tarvitsee. Hyvät konsultaatiopalvelut voivat helpottaa työssä jaksamista. Uupunut tai perustyön vaatimusten kanssa kamppaileva työntekijä ei jaksa paneutua uusiin työvälineisiin. Tavoitteena voi olla se, että jokaisella paikkakunnalla työntekijöillä on joku väylä saada luotettavaa tietoa, ohjausta ja tukea päätöksenteolle. Näin taataan riittävän laaja osaajajoukko jokaisen työntekijän ulottuville. Tällä vahvistetaan työntekijän työssä jaksamista, jossa oman osaamisen rajojen tunnistaminen

²⁰ Varhaiskasvatuksen valtakunnalliset linjaukset 2002.

²¹ Opetusministeriö

²² Sosiaali- ja terveysministeriö

²³ Kansallinen sosiaalialan kehittämisohjelma 2003.

²⁴ mm. Happo 2006; Pihlaja 2001; Parrila 2002; Puroila 2002; Välimäki 2000.

minen ja oman työn hallinnan tunne kulkevat käsi kädessä²⁵.

Konsultaatiosta tukea erityisosaamiseen

Varhaiskasvatuksessa on vaihtelevasti perinteitä konsultaatiolle. Konsultaatio liittyy usein kehittämishankkeeseen tai erityisosaamisen alueeseen²⁶. Suurimmassa osassa kuntia henkilöstöllä ei tällä hetkellä ole mahdollisuutta saada konsultaatiotukea työlleen. Kaikki kunnat eivät voi palkata erityislastentarhanopettajia. Pohjois-Suomessa on myös pulaa pätevistä erityislastentarhanopettajista. Useimmissa kunnissa oman kiertävän erityislastentarhanopettajan saaminen on väestöpohjaan ja lapsimäärään nähden epärealistista. Myös kunnissa, joissa erityislastentarhanopettajia ja muita asiantuntijoita on, heidän resurssinsa eivät välttämättä riitä vastaamaan moninaiisiin haasteisiin²⁷. Lisäksi pitkät etäisyydet asettavat omat rajoituksensa konsultaation mahdollistumiselle.

Käsitteenä konsultaatio on vielä tarkentumaton. Vesterinen²⁸ viittaa Caplainiin²⁹ jonka mukaan konsultaatio on kahden ammattilaisen, työntekijän ja konsultin välinen vuorovaikutusprosessi. Työntekijällä on akuutti ongelma, johon hän tarvitsee tukea, keskustelua, hyviä kysymyksiä ja neuvoja toiselta ammattilaiselta ts. konsultilta. Konsultti mahdollistaa siis asian tai tilanteen tarkastelun jonkun ulkopuolisen henkilön kanssa. Vastuu ongelman työstämisestä arjessa tai ratkaisemisesta jää kuitenkin työntekijälle itselleen.

Konsultaatio on sananmukaisesti neuvottelua, neuvonpitoa, jossa konsultin ja konsultoitavan suhde ei ole hierarkkinen. Konsultaation tulos muodostuu dialogissa, jossa oppijina ovat molemmat osapuolet. Konsultaatio voi parhaimmillaan vahvistaa työntekijän ammatillista roolia ja tuoda vahvistusta työntekijän toiminnalle ja rohkaisua hänen omalle päätöksenteolle. Joskus konsultti voi ulkopuolisena esittää kysymyksiä, jotka auttavat työntekijää muuttamaan työnsä suuntaa entistä toimivammaksi.

²⁵ Saarinen 2003.

²⁶ vrt. Hiitola-Moilanen 2005.

²⁷ myös Svärd 2001.

²⁸ 2004

²⁹ 1970

Usein jo asian jäsentäminen vahvistaa työntekijän oman toiminnan havainnointia, oman tietopohjan hallintaa ja auttaa ratkaisujen etsimisessä³⁰. Konsultaatiota voidaan toteuttaa myös verkkoympäristössä. Alue on uusi, ja tutkimustietoa ei ainakaan suomalaisessa kontekstissa ole riittävästi saatavilla. Tästä syystä myöskään käyttäjien kokemuksia ei verkkokonsultaatiosta ole tutkittu. Verkossa tapahtuva konsultointi on väistämättä tulevaisuuden haaste. Erilaiset verkkopalvelimet esim. neuvontapalstat ja –chatit ovat kuitenkin jo monen suomalaisen arkipäivää. Esimerkiksi monilla vammaisjärjestöillä tai erityisosaamista vahvistavilla organisaatioilla³¹ on verkkopalveluita, jota kautta kansalaiset voivat kysyä asiantuntijoilta neuvoa erityistä tukea tarvitsevien lasten, nuorten ja aikuisten parissa toimimiseen.

4 VARHAISKASVATUKSEN VERKKOKONSULTAATIO

Varhaiskasvatuksen verkkokonsultaatiota³² on kehitetty Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen SYKE-hankkeessa. Varhaiskasvatuksen verkkokonsultaatio on osa laajempaa Posken Lapin toimintayksikön sosiaalialan verkkokonsultaatiota (lastensuojelu, vammaispalvelu, lakiasiat). Lapissa oli jo aiemmin käynnistynyt sosiaalialan verkkokonsultaation kehittelytyö. Yhteistyössä Lapin toimintayksikön verkkokonsultaation kehittäjien kanssa päädyttiin kehittämään myös varhaiskasvatuksen verkkokonsultaatiota heidän kehittämälleen alustalle. Kokemukset tuolloin jo toiminnassa olleesta lastensuojelun verkkokonsultaatiosta hyödynnettiin varhaiskasvattajille suunnatun verkkokonsultaation kehittelyssä.

Verkkokonsultaation käynnistäminen

Varhaiskasvatuksen verkkokonsultaation tavoitteena on ollut

³⁰ Hiitola-Moilanen 2005; Hiitola-Moilanen & al. 2005.

³¹ mm. VEP, Kehitysvammaisten tukiliiton palvelin.

³² www.sosiaalikollega.fi/verkkokonsultti/varhaiskasvatus

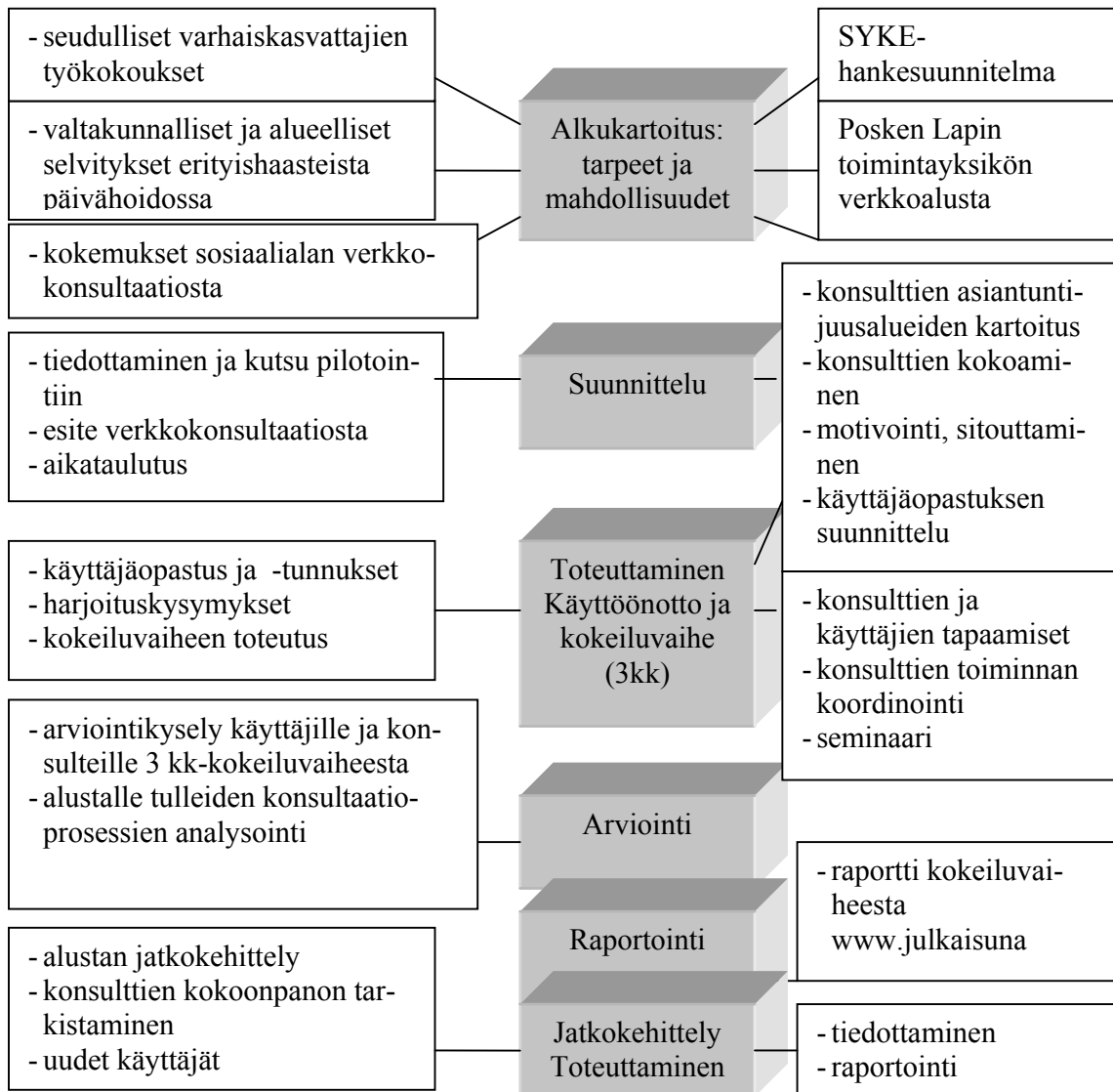
vahvistaa varhaiskasvattajien erityisosaamista sekä kehittää verkossa tapahtuvaa konsultaatiota. Konsultaatio tapahtuu suojatussa ympäristössä. Siellä pohjoissuomalaisilla varhaiskasvattajilla on mahdollisuus konsultoida asiantuntijoita ja saada sitä kautta tukea lasten sekä perheiden kanssa työskentelyyn.

Kehittelytyö käynnistyi syksyllä 2004 toteutetulla kolmen kuukauden kokeiluvaiheella. Kokeilun perusteella palvelua on jatkettu ja edelleen kehitetty.

Varhaiskasvatuksen verkkokonsultaation käynnistysvaiheeseen liittyi monenlaisia kysymyksiä: Mitä verkkokonsultaation kehittämisessä on huomioitava silloin kun kyseessä ovat varhaiskasvatuksen työntekijät? Miten verkkoympäristön käyttö soveltuisi päivähoiton toimintakulttuuriin? Voidaanko verkkokonsultaatiosta todella saada tukea arjen työlle?³³

Kokeiluvaihe rakentui kaksitasoiseksi: yhtäältä suunniteltiin ja toteutettiin verkkokonsultaatiota käyttäjien näkökulmasta. Toisaalta rakennettiin konsulttien verkostoa ja työskentelymallia. Kokeiluvaiheen tavoitteena oli tukea verkkokonsultaation käyttöönottoa sekä arvioida sen käytettävyyttä käyttäjien ja konsulttien näkökulmasta. Kokeiluvaiheen ajalta saatua tietoa hyödynnettiin varhaiskasvatuksen verkkokonsultaation jatkokehittämisessä.

³³ Sarvela & Uusimäki 2005.

Kuvio 1. Varhaiskasvatuksen verkkokonsultaation käyttöönotto

Verkkokonsultaation kehittämisen taustalla ovat erityisosaamisen haasteet ja erityisosaajien vähäisyys tai vaihtelevuus paikkakunnittain Pohjois-Suomessa. Palvelun käyttäjät otettiin alusta asti mukaan verkkokonsultaation kehittämiseen, jotta alueelliset olosuhteet ja tarpeet voitaisiin huomioida.

Suunnitteluvaiheessa verkkokonsultaatiota esiteltiin Posken seudullisissa varhaiskasvattajien työkokouksissa, jolloin varhaiskasvatuksen henkilöstöllä oli mahdollisuus osallistua verkkokonsultaation suunnitteluun esittämällä omia tarpeitaan ja kehittämisideoitaan.

Konsulttien kokoaminen

Konsulttien asiantuntijuusalueiden valinta perustui pohjoissuomalaisen päivähoiton henkilöstön esittämiin työn ajankohtaisiin haasteisiin. Lisäksi pohjana käytettiin alueellisia ja valtakunnallisia selvityksiä ja niiden esille nostamia erityisen tuen haasteita. Näiden pohjalta päädyttiin kokoamaan verkkoon moniammatillinen konsulttien ryhmä. Konsultaatioaloiksi valikoituivat: erityispedagogiikka, lastensuojelu, kielenkehitys, monikulttuurisuus, autismi, adhd. Konsulttien kokoonpano on vaihdellut palvelun käytön edetessä.

Konsulttina toimiminen on herättänyt kiinnostusta uutena työmuotona. SYKE-hankkeessa luotiin runsaasti verkostoja eri alojen asiantuntijoihin, joten osa konsulteista löytyi näiden yhteistyökuvioden perusteella. Myös verkkokonsultaation esittelytilaisuudet toivat yhteistyöaloitteita konsulteilta.

Konsultit tapasivat toisensa elokuussa 2004 SYKE-hankkeen järjestämässä tilaisuudessa. Tuolloin heille esiteltiin verkkoympäristön käyttö. Tapaamisessa myös sovittiin konsultaatioon liittyvistä periaatteista. Jatkossa konsulteille järjestettiin tapaamisia ja puhelinpalavereja. Lapin toimintayksikkö koordinoi kaikkien sosiaalialan konsulttien yhteisiä tapaamisia, joihin myös varhaiskasvatuksen konsultit osallistuivat.

Konsultit perustelivat mukaantuloaan uuden työmuodon kiinnostavuudella ja oman asiantuntijuusalueen tiedon levittämisen mahdollisuudella. Perusteena oli myös mahdollisuus pysyä ajan tasalla kentän haasteista³⁴. Konsultit ovat kokeneet teknisen alustan pääsääntöisesti toimivana. Oman asiantuntijuusalueen konsultit arvioivat soveltuvan hyvin verkkokonsultaatioon mahdollisuuksiin. Konsultit näkivät verkkotyöskentelyn vaativan suurta vastuuta. Konteksti ja kyseessä oleva lapsi tai perhe jää aina kysyjän tulkinnan ja kuvailun varaan. Työskentelyä verkossa pidetään erilaisena kuin kasvokkain konsultoimista. ”*Joskus haluaisi antaa liiankin suoria vastauksia, näkemättä lasta ei kuitenkaan pidä mennä ”diagnosoimaan”.*” Konsultin ja kysyjän suhde ja toisensa tunteminen jäävät eri tasolle verkossa tapahtuvassa konsultaatiossa kuin kasvokkaisessa konsultaatiossa. ”*Mietityttää*

³⁴ Sarvela & Uusimäki 2005.

osaako vastapuoli käyttää vastauksemme ohjeellisina, vaiko lopullisena ratkaisuna kysymykselleen?” Konsultit kokevat rooliseen vuorovaikutukseen rohkaisemisen oikeiden vastausten antamisen sijaan. Verkkovastausten kautta he pyrkivät tukemaan työntekijää auttamaan itseään ja refleктоimaan omia työtapojaan. ”*Yritän antaa kysyjälle ajateltavaa.*” Kysyjän vahvistaminen paitsi tiedollisesti myös rohkaisemalla verkkokonsultaation käyttämiseen nähdään tärkeänä. Kynnystä kysymiseen voi konsultti mielestään alentaa. ”*Huonoa kysymystä ei olekaan eli kysyjän rohkaiseminen on tärkeää.*” Kysymykseen vastaaminen riittävän yksiselitteisesti, mutta asian monimuotoisuuden säilyttäen on haaste konsulteille.³⁵

Verkkokonsultaation parhaina puolina konsultit mainitsevat aidon yhteyden kentän arkeen. Konsultin oman oppimisen laajentuminen sekä teknologisesti että sisällöllisesti motivoi työskenteleeseen. Innostavaksi on koettu verkossa toimimiseen liittyvät kehittämisen näköalat³⁶

Verkkokonsultaation käyttäjät

Varhaiskasvatuksen verkkokonsultaatio on kohdennettu lasten ja lapsiperheiden parissa työskenteleville. Pääsääntöisesti käyttäjät ovat olleet päivähoidon henkilöstöä. Kokeiluvaiheesta tiedotettiin Pohjois-Pohjanmaan ja Lapin läänin kuntien päivähoidon esimiehiä. Tiedote toimi kutsuna osallistua kokeiluvaiheeseen. Edellytyksenä osallistumiselle oli omassa yksikössä oleva tietokone Internet-yhteydellä sekä kiinnostus ja halu sitoutua pilotoinnin ajaksi kehittämään uutta työvälinettä. Kutsu välittyi päivähoidon esimiesten kanssa kautta työyksiköihin. Esimiesten myönteinen kannustus oli motiivina monelle kokeiluvaiheeseen osallistuneelle käyttäjälle.

Kokeiluvaiheessa mukana oli 83 työntekijää yhdeksästätoista Pohjois-Pohjanmaan tai Lapin läänin kunnasta. Työntekijöille tarjottiin omassa kunnassa tapahtuva parin tunnin alkuperehdyttäminen ympäristön käyttöön ja kysymysten tekemiseen SYKE-hankkeen verkkokonsultaatiotiimin toimesta. Heille tarjottiin

³⁵ Sarvela & Uusimäki 2005.

³⁶ Sarvela & Uusimäki 2005.

myös tietoteknistä opastusta ja puhelinneuvontaa koko kokeiluvaiheen ajan. Lisäksi kokeiluun osallistujille järjestettiin seminaaripäivä yhdessä verkkokonsulttien kanssa.

Osalla kokeiluvaiheen käyttäjistä ei ollut lainkaan kokemusta tietotekniikan käytöstä, toiset taas käyttivät tietokonetta päivittäin työssään. Kokeiluvaiheeseen osallistuneiden tietotekninen osaaminen vastaa selvityksiä, joissa on todettu päivähoidon henkilöstön tietoteknisen osaamisen vaativan vahvistamista³⁷. Sähköpostiosoitteita kuntien päivähoidon työntekijöillä on käytössään vaihtelevasti. Kaikilla kokeiluvaiheeseen osallistuneilla päivähoidon ja päiväkotien johtajilla oli omat sähköpostiosoitteet. Varhaiskasvatuksen verkkokonsultaation käyttö on mahdollistanut osalle hoito- ja kasvatushenkilöstöstä henkilökohtaisen työsähköpostiosoitteen saamisen. Pääsääntöisesti kokeiluun osallistuvalla päivähoidon henkilöstöllä oli tietokone käytettävissä omassa yksikössä. Ryhmäpäiväkodeissa ei useimmiten omia tietokoneita ollut. Tällöin henkilöstön käytössä oli lähipäiväkodin tietokone³⁸. Työntekijät käyttävät myös kotikoneitaan verkkokonsultaatioon.

Kokeiluvaihe mukaan lukien palvelu on ollut avoinna varhaiskasvattajille kaksi vuotta. Tunnuksia on jaettu yli sata, joko yksittäisille henkilöille tai työyksikkökohtaisesti. Uusia käyttäjätunnuksia pyydetään osaamiskeskuksesta tasaisin väliajoin. Kokeiluvaiheen aikana alustalle tuli yli neljäkymmentä kysymystä. Puolentoista vuoden aikana alustalla on käyty yli 60 varhaiskasvatukseen liittyvää konsultaatioprosessia.

Verkkoalustan käytettävyys ja soveltuvuus päivähoidon toimintakulttuuriin

Verkkokonsultaatioympäristö näyttää käyttäjien mielestä pääsääntöisesti olevan toimiva ja suhteellisen helposti opittavissa oleva. Käyttäjille on luvattu etätuki verkkoympäristön käyttöön osaamiskeskuksesta. Puhelimitse apua kirjautumiseen on pyydetty pari kertaa palvelun aukiolon aikana.

Varhaiskasvatuksen henkilöstö näyttää olevan avointa uusille

³⁷ Kallio & Kontio 2006.

³⁸ Sarvela & Uusimäki 2005.

teknologisille työvälineille. Samanlaisia tuloksia varhaiskasvattajien tietotekniikka- myönteisyydestä on todettu myös muissa selvityksissä³⁹. Uuden työvälineen linkittäminen arjen työhön ja välineen täysimittainen hyödyntäminen vaatii vielä pohtimista. Puutteellinen välineistö ja atk-tuki hidastavat käyttöönottoa, myös tietotekniselle perehdyttämiselle ja täydennyskoulutukselle on tarvetta. Käyttöönoton suunnitelmallinen toteuttaminen ja henkilöstön mukaan ottaminen kehittämistyöhön näyttää olevan tärkeää. Lisäksi esimiesten tuki verkkokonsultaation käytölle on merkityksellistä.

Tietoteknisen sovelluksen täysimittainen hyödyntäminen vaatii henkilöstöltä olemassa olevien työkäytänteiden ja toimintakulttuurin pohtimista. Kokeiluvaiheen jälkeen kerätyssä palautteessa nousi tähän liittyen esille kaksi näkökulmaa: Ajan käyttö ja tietokoneiden saatavuus sekä käytettävyys omassa työyksikössä.

Varhaiskasvattajat pohtivat verkkokonsultaation nivomista arjen työhön ajallisesti. Vaikka verkkokonsultaatio koettiin tarpeelliseksi, koettiin haasteellisena omien työkäytänteiden muuttaminen siten, että aikaa verkkokonsultaation käyttämiseen löytyisi. *”Soveltuu siinä määrin kun on aikaa ja koneen äärelle ehtii...”, Vie aikaa, päiväkodissa vain yksi tietokone joka toimii kynnys korkea kysymyksen laadintaan henkilöstöllä!!!”* Yhdeksi ratkaisuksi ajankäytön ongelmaan esitettiin verkkokonsultaation käytön huomioimista työvuorolistoja tehtäessä.

Osa henkilöstöstä näki verkkokonsultaation aikaan ja paikkaan sitoutumattomuuden mahdollisuutena ja sykäyksenä työyhteisön yhteiselle reflektoinnille. *”Kysymyksen voi tehdä ehtiesään.”* *”Aina löytyy aika muutaman rivin kirjoittamiselle ja kun tietokone on työpaikalla käytössä.”* Eräs vastaajista näki ensisijaisena järjestää aikaa työtiimin yhteiselle keskustelulle ja huolen jäsentämiselle. Itse kysymyksen tekeminen nähtiin tämän jälkeen teknisenä suorituksena, jolle aika kyllä järjestyy. Sama henkilö koki, että verkkokonsultaatiolla voidaan ohjata kysymyksen tekoon, huolen auki kirjoittamiseen ja jäsentämiseen, joka saattaa jäädä arjessa muutoin tekemättä. Verkkokonsultaation hyvänä puolena käyttäjät ovat pitäneet mahdollisuutta kirjautua alustalle kun itselle parhaiten sopii. Alustalle tulleita kysymyksiä seuraa-

³⁹ Välimäki, Lindberg, Sulonen 2002, Saranto & al. 2002, Kallio & Kontio 2006.

malla voi todeta, että käytännössä tämä tarkoittaa sitä aikaa kun päiväkodissa lapset ovat ulkoilemassa tai päiväunilla. Osa kysymyksistä on kirjattu alustalle työntekijän omalla ajalla työpäivän jälkeen, vieläpä suhteellisen myöhään (klo 21-23.15).

Osa henkilöstöstä kuitenkin näki verkkokonsultaation käytön hyödynnettävyyden enemmänkin aiempien työkäytänteiden ja ajankäytön uudelleen pohtimisena. *”Aivan mahdollista, täytyy vain sovittelua. Jos halua on, niin varmasti myös aikaa järjestyy!”*

Työpaikan ainoan tietokoneen sijainnilla nähtiin olevan merkitystä verkkokonsultaation käyttöönotolle. Johtajan huoneessa oleva tietokone vie kallisarvoisen aikuisen pois lapsiryhmästä. Tietokoneiden oikealla sijoittamisella voidaan kannustaa tietotekniikan käyttöä ja samalla viestittää niiden hyödyntämisen olevan olennainen osa koko henkilöstön ammatillista kehittämistä. Pääsääntöisesti päiväkodeissa on tietokoneet, mutta useimmiten ne ovat sijoitettuna johtajan huoneeseen. Päiväkodin johtajan työko-
ne on usein ahkerassa käytössä jo ennestään, jolloin muu henkilöstö voi kokea häiritsevänsä omilla tarpeillaan johtajan työtä.

Osa käyttäjistä nosti esille taloudellisen näkökulman. Kun näköpiirissä ei ole omaa erityisasiantuntijaa kuntaan, työntekijät pohtivat verkkokonsultaation mahdollisuuksia kompensoida puuttuvia erityisasiantuntijoita. *”Jos tänne meille asti tilataan asiantuntija käymään esim. kerran, pari kuukaudessa sillä rahalla voisi verkossa kysyä jo vaikka kuinka paljon.”*

5 KONSULTAATIOPROSESSIN TOTEUTUMINEN VERKOSSA

Asiantuntijat kohtaavat verkossa

Varhaiskasvatuksen verkkokonsultaation tavoitteena on verkkokonsultaation toteutuminen moniammatillisesti. Kysyjä liittyy moniammatilliseen asiantuntijaryhmään tuomalla keskusteltavaksi ja tarkasteltavaksi omaan työhönsä liittyvän ongelman. Lähtökohtana on ollut, että toimijat muodostavat asiantuntijaverkoston konsultaatioprosessissa. Kysyjällä on koulutuksensa ja kokemuksensa lisäksi kysyttävään teemaan liittyvä paikallinen asiantunte-

mus. Konsulttitiimi mahdollistaa ulkopuolisen, moniammatillisen tarkastelukulman kysyjän huoleen tai ongelmaan. Konsultaatio muodostuukin parhaimmillaan vuorovaikutuksessa, jossa kaikilla mukana olevilla on annettavaa ja opittavaa.

Työskentelytapa verkkokonsultaatiossa on ollut uudenlaista kysyjille ja konsulteille. Molempien näkökulmasta verkossa toimiminen vaatii oppimista, mutta työskentely myös jäsentyy ja kehittyy, kuten työtiimin työskentely kasvokkaisessa työskentelyssäkin.

Moniammatillisen työskentelyn toteutuminen ja kehittyminen verkossa

Kun kysymys saapuu verkkoalustalle, saavat konsultit siitä samanaikaisesti viestin omaan sähköpostiinsa. Tällöin he tietävät kirjautua lukemaan kysymyksen. Verkkoalustalla on kaksi mahdollisuutta vastata kysymyksiin. Konsultit voivat vastata niihin suoraan itse tai käydä konsulttien keskinäistä keskustelua vain konsulteille näkyvällä konsulttien kommentointialustalla.

Alkuvaiheessa konsultaatioprosessi toteutui usein ensimmäisen vaihtoehdon mukaisesti. Kysyjä oli ohjeistettu kokeiluvaiheessa suuntaamaan kysymys tietylle konsultille. Konsultit vastasivat alkuvaiheessa suoraan kysyjälle omaan asiantuntemusalueeseensa liittyviin kysymyksiin. Tästä syystä kysymys- vastausprosessit olivat lyhyitä: kysyjän kysymys ja konsultin vastaus. Seuraavassa kuviossa on esimerkki kysyjän ja konsultin välisestä vuorovaikutuksesta verkkoalustalla. Vastauksen saatuaan kysyjä on vielä esittänyt jatkokysymyksen. Konsultti on tässä tapauksessa vastannut kysymyksiin nopeasti.

<i>viestiketju</i>
<i>KYSYMYS 15.9.2004 klo 08.03 Kysymys....?</i>
<i>VASTAUS 15.9.2004 klo 10.14 Konsultin vastaus....</i>
<i>KYSYMYS15.9.2004 klo 13.13 Kysymys... ?</i>
<i>VASTAUS15.9.2004 17.9.2004 klo 20.06 Konsultin vastaus...</i>

Kokeiluvaiheen alussa konsulttien keskinäinen vuorovaikutus verkkoalustalla oli niukkaa. Silloin kun kommentointimahdolli-

suutta käytettiin, se liittyi enemmänkin sopimukseen siitä kuka vastaa kysymykseen kuin sisällöllisistä teemoista keskusteluun. Myöskään kysyjälle lähetetyissä vastauksissa ei näkynyt konsulttien jaettua asiantuntemusta. Konsultit selvästi hakivat muotoja yhteistyölle, ja osittain perinteistä asiantuntijaroolista oli vaikea luopua. Samalla kaikki konsultit tiedostivat yhteistyön kehittämisen merkityksen ja tietoisesti tavoittelivatkin sen suuntaista työskentelyä. ” *Aluksi ollaan varmaan varovaisia, ettei astuta toisten varpaille*”, ”... konsulttien välistä vuorovaikutusta ja parempaa toistensa tuntemista.” ”... oma asiantuntijuus versus toisten asiantuntijuus.”

Moniammatillisen tiimin toiminnan rakentumiseen liittyy Snellin ja Brownin⁴⁰ mukaan keskustelu yhteisistä paradigmoista ja sisällöllisistä periaatteista sekä käytännöllisestä vuorovaikutuksesta ja yhteistyötavoista sopiminen. Tämä edellyttää tietoista suunnittelua ja riittävästi yhteisiä tapaamisia eri asiantuntijoiden kesken. Konsulttien yhteiset tapaamiset koettiin erittäin tarpeelliseksi juuri yhteisten toimintakäytänteiden ja periaatteiden sopimisen takia. Periaatteellisella tasolla keskustelua käytiin esimerkiksi seuraavista teemoista: Mitä on asiantuntijuus verkossa? Mitä on konsultaatio? Minkälaisia vastauksia voidaan kysyjälle verkossa antaa? Mitkä ovat verkkokonsultaation rajoitukset? Mitä on yhteistyö verkossa? Verkkokonsultaation moniammatillisen ja konsultatiivisen luonteen hahmottuminen käynnistyi ja yhdessä pohdittiin toimintakäytäntöjä konsulttien vuorovaikutuksen kehittämiseksi. Yhdeksi ratkaisuksi sovittiin konsulttien keskinäisen kommunikoinnin tietoinen tehostaminen. Käytännössä tämä tarkoitti sitä, että luettuaan kysymyksen ensimmäisen kerran, konsultit kuittaavat vähintäänkin lyhyellä kommentilla, että ovat lukee sen ja milloin voivat palata kysymyksen pariin. Lisäksi he kommentoivat lyhyesti kysymyksen tematiikka ja oman asiantuntemuksensa sopivuutta siihen.

Tietoisesti tehostettu kommentointi verkossa sekä konsulttien yhteiset tapaamiset ja puhelinpalaverit lisäsivät konsulttien keskinäistä tuntemista ja vahvistivat sitä kautta myös luottamuksen syntymistä konsulttien kesken. Moniammatilliselle työskentelylle ominaista ja jopa kriittistä on se, että työntekijät tunnistavat tois-

⁴⁰ 2000

tensa osaamisalueet ja vahvuudet⁴¹. Tunnistamisen ja keskinäisen luottamuksen lisääntymisestä kuvaavat seuraavat sitaatit konsulttien kommentteista: *”Ehtisitkö sinä (konsultin nimi) vielä katsoa tämän läpi?”* tai *”Huomenta! Käväisin koneella ja luin kysymyksen. En ehdi paneutumaan kysymyksiin ja uskon, että asiantuntemus onkin teillä muilla ko. kysymyksissä.”*

Luonnollisesti konsulttien tietoinen keskinäisen vuorovaikutuksen vahvistaminen myös selkeytti konkreettista vastausprosessia. Kommentoinnit sisälsivät yhä enemmän paitsi kysymykseen liittyvää sisällöllistä jakamista myös vastausprosessiin liittyvää kommentointia ja sopimista. Kommenteissa konsultit sopivat keskenään kuka vastaa kysyjän kysymykseen, ovatko tarvittavat kommentit ja näkökulmat vastausta varten jo koossa. Seuraavassa esimerkkejä vastausprosessiin liittyvästä kommentoinnista konsulttien välillä:

”Kysymys ilman muuta on ”koko tiimin” purtavaksi.”

”Hei, haluan osaltani osallistua myös tähän keskusteluun”

”Käväisin katsomassa kysymystä ja taitaa olla niin, että minun täytyy asia jättää nyt muhimaan muutamaksi päiväksi kiireiden vuoksi. Mutta tietysti kommentoin asiaa, kunhan ehdin - viimeistään torstaina!”

”Voin tehdä vastauksen kommenttienne perusteella.”

Yhteistyön tietoisella tehostamisella viestiketjut muotoutuivat moninaisimmiksi ja konsulttien välinen vuorovaikutus vilkastui. Seuraava esimerkki kuvastaa vuorovaikutuksen vilkastumista ja konsulttien välisen sisäisen kommentoinnin lisääntymistä.

⁴¹ Karila & Nummenmaa 2001; Veijola 2004.

<i>viestiketju</i>
<i>KYSYMYS 10.11.2005 klo 20.42</i>
<i>Sisäinen kommentti 11.11. 2005 klo 08.26 konsultti A</i>
<i>Sisäinen kommentti 11.11.2205 klo 16.42 konsultti B</i>
<i>Sisäinen kommentti 14.11.2005 klo 14.31 konsultti C</i>
<i>Sisäinen kommentti 15.11.2005 klo 14.22 konsultti B</i>
<i>VASTAUS 15.11.2005 klo 15.19 konsultti B</i>
<i>KYSYMYS 15.11.2005 klo 20.49</i>
<i>Sisäinen kommentti 16.11.2005 klo 12.51 konsultti C</i>
<i>Sisäinen kommentti 16.11.2005 klo 13.08 konsultti B</i>
<i>Sisäinen kommentti 24.11.2005 klo 11.00 konsultti B</i>
<i>Sisäinen kommentti 25.11.2005 klo 10.13 konsultti A</i>
<i>VASTAUS 25.11.2005 klo 11.11 konsultti B</i>

Puolentoista vuoden jälkeen vuorovaikutteinen toimintatapa on vakiintunut konsulttien työskentelyyn. Edelleen toimintakäytännönä on, että yksi konsulteista kokoaa kommenttien perusteella vastauksen kysyjälle. Aiempaan verrattuna vastaus sisältää monipuolisemman ja moniammatillisemmän näkökulman kysyjän tilanteeseen. Vastauksen kokoaja vielä kysymyksen päätteeksi korostaakin sitä, että vastaus on koottu yhdessä moniammatillisen tiimin kanssa: ”*Tiimin ajatukset kokosi, ...*”

Konsultaatioprosesseja tutkimalla näkee, että pääsääntöisesti konsultit ovat vastanneet luvatussa viikossa sisällä kysyjälle. Joskus vastaus on tullut jopa samana päivänä. Kun kysymys on haastava, ja vaatii moniammatillista näkökulmaa, myös vastauksen kokoaminen vie enemmän aikaa. Seuraavassa taulukossa on esimerkkinä konsultaatioprosesseja varhaiskasvatuksen verkkokonsultaation jatkovaiheesta. Taulukosta nähdään viestiketjut konsulttien välillä sekä annettujen vastausten nopeus.

Taulukko 1. Viestiketjut konsulttien välillä ja konsultaatio-prosessin nopeus

-Kysymys saapunut -Jatkokysymys saapunut	Viestiketju (konsulttien välinen kommentointi)	Vastaus annettu	Kysymyksen ja vastauksen välinen aika / vrk
8.3.	7	18.3.	10
17.3.	3	18.3.	1
14.4.	5	18.4.	4
9.9.	5	13.9.	4
20.9.	2	23.9.	3
28.9.	4	3.10.	5
10.10.	9	14.10.	4
3.11.	6	16.11.	13
10.11.	4	15.11.	5
15.11.	4	25.11.	10
16.1.	7	20.1.	4
24.2.	6	1.3.	5
13.3.	8	17.3.	4
3.4.	5	5.4.	2

Ajoittain alustalle tulevat kysymykset painottuvat tietyille asiantuntijuusalueille. Tuolloin kyseisen alueen konsultit joutuvat välillä kamppailemaan aikataulullisesti, jotta kysymykseen ehtisi vastata luvatus viikon kuluessa. Kirjallinen vastaaminen vie aikaa, erityisesti kun kysymyksiä kasaantuu paljon tai ne ovat sen luonteisia että vaativat neuvonpitoa muiden konsulttien kanssa. Mitä monisyisemmästä asiasta kysymys esitetään, sen vaativampaa ja enemmän aikaa vievää on myös konsulttien yhteistyöskentely.

Konsultaation onnistuminen vaatii konsulttien mielestä jatkossakin panostamista heidän keskinäiseen vuorovaikutukseen sekä verkossa, että yhteisissä tapaamisissa. Sujuva yhteistyöskentely verkossa nopeuttaa vastaamista ja selkeyttää samalla työnjakoa konsulttien kesken. Tiimityön tekeminen nähtiinkin paitsi innostavana myös haasteellisena. Keskinäinen tutustuminen, keskustelu ja toistensa asiantuntijuusalueiden tunnistaminen ovat

edellytys toimivalle moniammatilliselle työskentelylle verkossa.

Vuorovaikutus kysyjän ja konsulttien välillä

Vastauksesta saapuu tieto kysyjän sähköpostiin. Tällöin kysyjä kirjautuu alustalle lukemaan konsulttien kokoaman vastauksen. Kysyjällä on mahdollisuus jatkaa kysymistä ns. jatkokysymystoiminnon kautta. Kysyjät ovat jatkokysymysmahdollisuutta jonkin verran käyttäneetkin. Toistaiseksi vuorovaikutteisuus kysyjän ja konsulttien välillä on kuitenkin ollut vähäistä. Muutamassa tapauksessa kysyjä on jatkokysymystoiminnon kautta antanut palautetta konsulteille kysymättä varsinaisesti lisäkysymystä. Kysyjä on esimerkiksi kuvannut, mitä tilanteelle on arjessa tapahtunut vastauksen saapumisen jälkeen.

Verkkokonsultaatiossa konsultaatioprosessi jää avoimeksi vastauksen lähettämisen jälkeen, mikäli kysyjä ei jatkokysymysmahdollisuutta käytä. Siksi konsultit ovat kokeneet kysyjän palautteet tärkeinä. Joissakin tapauksissa konsultit ovat puolestaan tehneet tarkentavia kysymyksiä kysyjälle ja sitä kautta vahvistaneet kysyjän osallisuutta viestinnässä.

Jatkossa vuorovaikutteisuuteen konsulttien ja kysyjän välillä on hyvä kiinnittää huomiota. Lisäksi kiinnostavaa on selvittää, miten kysyjä työyhteisössä tai vanhempien kanssa konsulttien vastausta käsittelee ja minkälaista hyötyä vastauksesta on kysyjälle.

Kirjoittamalla konsultaatiota

Kirjoitettu kysymys on konsulteille keskeisin dokumentti työntekijän huolta aiheuttavasta tilanteesta. Varsinaisen kirjoitetun kysymyksen lisäksi konsulteille selviää kysyjän nimi, ammatti, työpaikka ja kunta, josta kysymys tulee. Asiakkaaseen liittyviä tunnistetietoja ei käytetä. Verkkokonsultaatiossa kysyvälle kysymyksen kirjaaminen on keskeinen osa konsultaatioprosessia.

Kirjoittamiseen perustuvan ja puhutun konsultaation välisiä eroja käyttäjät ovat pohtineet seuraavasti. On koettu tarpeellisena pysähtyä pohtimaan työssä eteen tulevia haasteita ja kirjaamaan niitä ylös. *”Konsultaatioon paneutuminen voi olla helpompaa,*

kun on kirjoitettava ja varattava se aika siihen.” ”*Puhelimessa on aikaa vain rajallisesti ja voi olla vaikea keskittyä, eikä ehdi miettiä tarkasti mitä haluaisi kysyä.*” Toisaalla nähtiin verkkokonsultaation käytettävyyttä vähentävän juuri sen, että kysymyksessä on kuvattava laajasti taustainformaatiota tapauksesta.

Kirjaamisprosessi saattoi paljastaa työntekijöille kehittämistarpeita omissa työkäytännöissä. ”*Ryhmässä ei käydä riittävästi lapsiasioita läpi.*” ”*Pitäisi havainnoida enemmän ja pitäisi olla enemmän aikaa henkilöstön väliselle keskustelulle lapsista, perheistä ja pedagogiikasta.*” ”*Tätä meidän pitäis tehdä enemmän!*” Kysymysentekovaihetta pidettiin kriittisenä konsultaatioprosessin onnistumiselle, sen perusteella konsultti saa kuvan kysyjän esittämästä ongelmasta. ”*Kysymysentekoprosessi on tärkeä!*”

Kirjoittaminen on haasteellista myös konsulteille. Varhaiskasvatuksen verkkokonsultaatiossa käydyt konsultaatioprosessit ovat usein olleet hyvin vaativia ja monitahoisia. ”*Osata kirjoittaa vastauksensa niin, että se on yksiselitteinen, vaikka inhimillisen elämän kysymykset ovatkin komplekseja.*”. Kirjoittaessa konsultti harkitsee puhettakin tarkemmin asiansa, koska tuotoksesta jää kirjallinen dokumentti ja välitöntä palautetta vastaanottajalta ei saa. Vastuu tulkinnasta jää kysyjälle. Vastaus on jäseneltävä hyvin. Silloin asia aukeaa kysyjälle ja eri näkökulmat saadaan esille pitkittämättä vastausta.

Vesterinen⁴² on jäsentänyt kirjoittamisen merkitystä sosiaalialan konsultaatiossa. Kirjallisen kysymyksen muotoileminen vaatii ponnistelua ja tilanteen jäsentämistä sekä edellyttää oman työn prosessin määrittelemistä⁴³. Kysymyksen kirjaamisprosessiin liittyy myös huolen pohtiminen joko yksin tai yhdessä työtiimin, vanhemman tai muun yhteistyötahon kanssa.

Kysymystä laadittaessa keskeiseksi nousi kyky hahmottaa mitä huoli koskee, kuvailla omia työprosesseja ja lapsen ja perheen nykytilannetta tarkkoihin havaintoihin perustuen. Verkkokonsultaation käyttäjät ovat kuvanneet jo kirjoittamisvaiheen kautta löytäneensä ratkaisuja pulmiin. Samalla he ovat todenneet tarpeen lisätä henkilöstön välistä yhteistä keskustelua, lasten ha-

⁴² 2004, 127

⁴³ Vesterinen 2004.

vainnointia sekä omien työprosessien arviointia. Kysymyksente-ko ja konsultaation onnistuminen edellyttääkin paitsi lapsen tai perheen ongelman näkemistä, myös työntekijöiden omien toimintatapojen tarkastelua ja kuvailua konsultille⁴⁴. Vesterisen⁴⁵ mukaan merkitykselliseksi konsultaation onnistumisen kannalta näyttää nousevan se, kuinka selkeä työntekijälle on työprosessi, jonka mukaisesti hän on edennyt asiakkaan auttamiseksi ennen konsultaatiota.

Mihin konsultaatioprosessit kohdentuvat?

Konsultaation aiheet ovat vaihdelleet. Pääsääntöisesti verkkokonsultteihin on otettu yhteys tilanteissa, joissa työntekijällä tai työtiimillä on noussut huoli yksittäisestä lapsesta tai perheestä. Tilanteessa haetaan vahvistusta työntekijöiden huomioille sekä toivotaan uusia näkökulmia tai selkeitä ohjeita. Usein tilanteissa on tarvittu tukea lapsen, vanhemman ja muiden asiantuntijoiden kohtaamisiin ja vuorovaikutustilanteisiin. Myös erilaisista arviointimenetelmistä ja välineistä on tullut kysymyksiä konsulteille.

⁴⁴ Sarvela & Uusimäki 2005.

⁴⁵ 2004, 126

Taulukko 2. Esimerkkejä verkkoalustalle tulleiden konsultaatioprosessien teemoista

- erottelukoe - korimenetelmä - kuntoutussuunnitelma - integroidun ryhmän perustaminen - kettutesti	- vieraan kielen opetus - maahanmuuttajalapsen ohjaaminen - kehitysviivästyneen lapsen ohjaus - mamu-asia
- kouluvalmiudet - esiopetuksen aloittaminen 5-vuotiaana - 11-vuotinen oppivelvollisuus - tulevat eskarilaiset - huoli lapsen puheen kehityksestä - lapsen puhumattomuus - kätisyys - kielen kehityksen viivästyminen - lapsen jumittuneet käyttäytymistavat - toden puhuminen - lapsen pettymyksen sietokyky - änkytys - motorinen levottomuus	- hakeutuminen tutkimuksiin - sairas lapsi päivähoidossa - vanhemman kohtaaminen - perhetyön kiemuroita - vuorovaikutus perheen kanssa - käyttäytymisen tukeminen (autistiset piirteet) - adhd - yliviikkauus ja keskittymiskyvyttömyys - levoton lapsi - häiriökäyttäytyminen - lapsen käyttäytyminen - downlapsen uhmakausi
- lapsen itsetyydytys - lapsen seksuaalinen kehitys - lapsen seksuaalisuuteen liittyvä kysymys - lapsen seksuaalinen kehitys	- ravitseminen - syömishäiriö - allergia

Alustalle tulleita kysymyksiä seuraamalla voi todeta osittain samojen kysyjien käyttäneen verkkokonsultaatiota. Tällöin voisi päätellä, että kokemukset konsultaatiosta ovat olleet hyviä ja konsultaatiota on palattu käyttämään uudestaan.

6 JOHTOPÄÄTÖKSIÄ

Varhaiskasvattajien työssä tieto- ja viestintätekniiikan hyödyntäminen on käynnistymässä. Verkossa tapahtuva konsultaatio palveluna on uusi ja vain vähän tutkittu alue. Oppimisen tutkimus ja tietoteknologinen kehittyminen tuottavat jatkuvasti uutta tietoutta, näissä mukana pysyminen edellyttää myös uudenlaisen toimintakulttuurin omaksumista. Tietoteknisen osaamisen vaatimus on tuloissa kaikkeen työhön. Työntekijöiltä vaaditaan kykyä hyödyntää

tietoteknologiaa, mutta sen lisäksi kykyä tarkastella sitä kriittisesti suhteessa omaan työkontekstiinsa.

Tietotekniikkaa varhaiskasvattajilla on käytössään vaihtelevasti. Henkilökohtaisia sähköpostiosoitteita ei varhaiskasvatuksen henkilöstöllä välttämättä ole. Erityisesti perhepäivähoitoon liittyvä haaste verkkokonsultaation käyttönotolle on Internet-yhteyksillä varustettujen tietokoneiden vähäisyys tai puuttuminen. Myös sopimukset atk-tuesta ja hoitajan oman koneen käytöstä on ratkaistava. Uusia teknisiä sovelluksia tervehditäänkin mielellään myös siksi, että näin saadaan perusteita tietoteknisen laitteiston sekä osaamisen vahvistamiselle ja osaamiseen kannustamiselle kuntien varhaiskasvatuksen henkilöstön parissa. Vaikka tietokoneita on, se ei välttämättä ole tae niiden käytölle. Tietotekniikan hyödyntämisen täytyy olla niin merkityksellistä, että se oikeasti tukee arjen työtä. Samalla käyttäjä motivoituu kokeilemaan tietokoneen käyttöä ja oppimaan lisää. Sama koskee tietoteknisen sovelluksen käyttämiseen suunnattua työntekijän aikaa. Mikäli työntekijä kokee käytön omaa työtään helpottavana, sen käytön ei koeta vievän aikaa muulta työltä, esimerkiksi lapsiryhmä työskentelyltä.

Konsultaatioprosessien aiheita tarkasteltaessa voi huomata, että monet alustalle tulleet teemat ovat vaativia ja osittain arkaluonteisia. Siksi ne juuri päätyvätkin verkkokonsultaatioon pohdittaviksi. Varhaiserityiskasvatuksen verkkokonsultaatio on pyritty rakentamaan mahdollisimman tietoturvalliseksi ympäristöksi. Vaikka ympäristön turvallisuustaso vastaa pankkitunnusten käytöturvallisuutta, kysyjä on ohjeistettu olemaan käyttämättä minikäänlaisia asiakkaan tunnistetietoja toimiessaan verkossa. Avoimuuden periaatteen mukaisesti verkkoalustalla on tiedote vanhemmille ja lupalomake, jota henkilöstö voi tarvittaessa käyttää.

Kysymykset, joihin löytyy ratkaisu helposti muualtakin, jäävät todennäköisesti pikkuhiljaa pois verkkokonsultaatiosta. Tällaisia kysymyksiä ovat esimerkiksi välineistöön tai materiaaleihin liittyvät kysymykset. Kysymyksen tekoprosessi on uudenlainen tapa toimia varhaiskasvattajille. Kirjoittamisprosessi vaatii aikaa ja paikkaa sekä ongelman hyvää jäsentämistä.

Erityisosaamista voi vahvistaa moniammatillisella tiedon jakamisella verkossa

Työntekijälle jäsentynyt tieto asiantuntijakonsultaation mahdollisuudesta ja sen käyttämisen ehdoista on tärkeää. Saatavuuden lisäksi verkkokonsultaation käyttäminen edellyttää sallivaa suhtautumista työntekijältä itseään kohtaan sekä konsultaation käyttämisen ehtojen selkeyttämistä työyhteisössä. Työntekijän huoli oman asiantuntemattomuuden välittymisestä ulkopuolista konsultaatiota käytettäessä voi joskus muodostua esteeksi konsultaation hyödyntämiselle. Konsultaation käytössä työntekijä tunnustaa tuen tarpeen, jonka jokainen työntekijä säännöllisesti kohtaa. Oman asiantuntijuuden rajojen tunnistaminen ja neuvottomuuden hyväksyminen mahdollistavat neuvonpidon verkkokonsulttien kanssa. Varhaiskasvatuksen verkkokonsultaatiossa konsulttien ryhmä on moniammatillinen. Karilan⁴⁸ mukaan jaettu asiantuntemus ja moniammatillisuus ovat vaativia työorientaatioita. Tuolloin on kyse kollektiivisesta käsitteenmuodostusprosessista. Konsultit muodostavat vastauksen kysymyksiin yhteistyössä. Se, miten kysyjä vastauksen tulkitsee ja mitä hän kysymyksen perusteella tekee, jää hänen omalle vastuulleen.

Konsultaatiossa työntekijä on oman tilanteensa paras asiantuntija. Verkkokonsultti toimii työntekijän tietojen varassa ja päätöksen arjen toimintatavoista tekee työntekijä yksin. Konsultaatio voi parhaimmillaan vahvistaa työntekijän ammatillista toimintaa ja rohkaista hänen päätöksentekoaan. Usein jo asian kirjallinen jäsentäminen vahvistaa työntekijän oman toiminnan havainnointia, oman tietopohjan hallintaa ja auttaa ratkaisujen etsimisessä. Joskus konsultti voi ulkopuolisena esittää kysymyksiä, jotka auttavat työntekijää muuttamaan työnsä suuntaa entistä toimivammaksi. Hakkaraiseen, Lonkaan ja Lipposeen⁴⁶ viitaten Karila⁴⁷ kirjoittaa, että asiantuntemuksen jakamisen arvo näyttää olevan siinä, että toisten antama palaute toimii uusien ajatusten testaamisen välineenä. Tilanteiden määrittely ja käytetyt käsitteet heijastelevat sitä kuinka ymmärrämme ongelman. Mukana olleiden konsulttien

⁴⁸ 2001, 23

⁴⁶ 1999

⁴⁷ 2001, 23-24

että henkilöstön kokemusten mukaan verkkokonsultaatio voi parhaimmillaan tukea käytännön työskentelystä nousseiden tilanteiden määrittelyä, ja sitä kautta parantaa henkilöstön toiminnan suuntaamista sekä lapsen tilanteen parantumista. Henkilöstön kokemukset palvelun käytöstä ovat olleet pääsääntöisesti positiivisia. Ne perustuvat kuitenkin vain yhteen tai kahteen konsultaatioprosessiin, joten pitempiaikainen saadun tuen ja jaetun asiantuntijuuden tutkiminen tuo arvokasta lisätietoa verkkokonsultaation hyödyistä.

Verkkokonsulteille lähetetyn kysymyksen laatiminen on keskeinen osa konsultaatioprosessia. Kysymysprosessi alkaa jo ennen kysymyksen kirjoittamista konsulteille, ja päättyy annetun vastauksen käsittelyyn ja mahdollisiin uusiin toimenpiteisiin tai tarkastelukulmien muutoksiin, joihin työntekijä saa tukea konsultaatiosta. Konsulttiryhmälle tehdyn kysymyksen tai saadun vastauksen käsittely yhdessä työtiimin, vanhempien, kuntoutustiimin kanssa voikin olla varteenotettava työtapa.

Vanhempien rooli verkkopalvelussa haasteena

Vanhempien osallisuus ja mahdollisuus hyödyntää verkkokonsultaatiota haastaa kehittämään ympäristöä edelleen. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaan lapsen tuen tarpeen arvioinnin lähtökohtana on vanhempien ja kasvatushenkilöstön havaintojen tarkastelu yhdessä. Kasvatuskumppanuuden yhtenä tavoitteena on tunnistaa herkästi ja mahdollisimman varhain lapsen tuen tarve ja luoda toimintastrategia lapsen tukemiseksi yhteistyössä lapsen vanhempien kanssa⁴⁹.

Verkkokonsultaation käyttäjäkoulutuksessa ja tiedotteissa on rohkaistu työntekijöitä olemaan avoimia vanhempien suuntaan, ja tekemään yhdessä kysymyksiä konsulteille vanhempien kanssa. Alustalla on mm. tiedote asiakkaalle ja suostumus, jolla voidaan tarvittaessa pyytää kirjallinen lupa vanhemmilta lastaan koskevaan konsultointiin. Osassa verkkoalustalle tulleista kysymyksistä kerrottiin vanhempien olevan tietoisia henkilöstön verkkokonsultille esittämästä kysymyksestä. Osa kysymyksistä oli lähtenyt

⁴⁹ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2004.

työntekijän omista ammatillisista tuen tarpeista, eivätkä perheet olleet niiden valmistelussa mukana. Useat työntekijät ovat pohtineet vanhempien osallisuutta konsultaatiossa. ”*Olisi mahtavaa päästä tekemään kysymyksiä yhdessä vanhempien kanssa*” Konsultaatioalustan kehittämisen jatkohaasteena onkin vahvistaa vanhempien osallisuutta verkkokonsultaatioprosessissa.

Verkossa työskentely edellyttää osaamista

Verkossa toimiminen edellyttää uudenlaista osaamista sekä käyttäjiltä että konsulteilta. On opittava hallitsemaan verkon mahdollisuudet ja rajoitukset. Verkkokonsultaation käyttö vaatii suunnitelmallisuutta ja verkkokonsultaation asettamista osaksi omaa työprosessia. Verkkokonsultaation kehittämisessä käyttäjien osaaminen ja välineistö ovat asian yksi puoli. Toisella puolella on konsulttien asiantuntijuuden kehittyminen verkkokonsultaatiossa. Verkkokonsultaatiossa tähän mennessä mukana olleet konsultit ovat kokeneet oman asiantuntemuksensa soveltuvan verkkokonsultaatioon. Konsultaatio verkossa koetaan erityisalueeksi erityisalueensa, joka vaatii työskentelymuotojen kehittelyä. Moniammatillisena tiiminä työskenneltäessä tarvitaan myös yhteisiä tapaamisia. Roolien selkeys, suunnitelmallinen yhteistyö, reflektiivisyys, yhteisvastuullisuus ja avoin keskustelu ovat Veijolan⁵⁰ mukaan moniammatillisen yhteistyön ilmenemismuotoja. Konsulttien tavoitteelliset yhteiset palaverit ovat olleet oleellinen osa verkkokonsultaation kehittämistä. Lapin toimintayksikön koordinoimat sosiaalialan verkkokonsulttien yhteiset tapaamiset on koettu merkityksellisinä konsultaation kehittämisen näkökulmasta. Konsulttien keskinäisen sekä käyttäjien ja konsulttien välisen moniammatillisen yhteistyön kehittämiseen on jatkossakin panostettava. Konsulttien asiantuntijuusalueiden kattavuutta ja toimivuutta arvioidaan tulevaisuudessa käyttäjien ja konsulttien kokemusten perusteella.

Varhaiskasvatuksen verkkokonsultaation tulevaisuus

Varhaiskasvatuksen verkkokonsultaatio jatkuu. Sitä kehitetään

⁵⁰ 2004

edelleen osana Lapin toimintayksikön sosiaalialan verkkokonsultaatiota. Tällä hetkellä palvelu on maksuttomasti tarjolla pohjois-suomalaisille⁵¹ varhaiskasvattajille. Valtakunnallisen varhaiskasvatuksen verkkokonsultaation käynnistämisestä on esitetty toiveita ja keväällä 2006 asiasta on käyty yhteistyöneuvotteluja. Posken SYKE -hankkeessa tehdystä varhaiskasvatuksen verkkokonsultaation kehittelytyöstä saadut kokemukset hyödynnetään valtakunnallisessa kehittämistyössä.

⁵¹ Pohjois-Pohjanmaa ja Lapin lääni

SEUDULLISEN YHTEISTYÖN ARVIOINTIMALLI

Anna-Maija Puroila & Hannakaarina Sarvela

- 1 Johdanto
- 2 Terminologiaa
- 3 Seudullisen yhteistyön jäsenitys
- 4 Jäsenyyksestä arviointiin ja kehittämiseen

1 JOHDANTO

Kuntarajat muodostavat yhden alueellisen perusjaotuksen suomalaisessa yhteiskunnassa. Kuntien itsemääräämisoikeus on vahva ja se pohjautuu Suomen perustuslakiin¹. Kunnallishallinnon perusteista, kuntien tehtävistä sekä kuntajaon perusteista säädetään lailla. 1980- ja 1990 –lukujen vaihteessa valtion kuntiin kohdistamaa ohjausta vähennettiin ja samalla julkisen vallan tehtäviä siirrettiin valtiolta kunnille. 2000 –luvulla kunnat hoitavat noin kaksi kolmasosaa julkisen sektorin tehtävistä. Osa kunnista onkin ajautunut vaikeaan taloudelliseen tilanteeseen lisääntyneiden palveluvelvoitteiden edessä.²

Periaatteessa kaikkien kuntien tulisi järjestää kuntalaisille samat peruspalvelut. Käytännössä kuntakoko ja monet muut tekijät ovat vaikuttaneet palvelutarjontaan ja palveluiden laatuun. Mitä pienemmästä kunnasta on kyse, sitä monimutkaisempaa on erityisosaamista edellyttävien palveluiden järjestäminen³.

Vuoden 1995 kuntalaki⁴ antoi kunnille laajemmat mahdollisuudet kuntarajoja ylittävään yhteistyöhön. Kuntalain 76. pykälän mukaan kunnat voivat sopimuksen nojalla hoitaa lakisääteisiä tehtäviään yhdessä. Kunnat voivat myös sopia, että jokin tehtävä annetaan toisen kunnan hoidettavaksi tai että tehtävän hoitaa kuntayhtymä.

1990 –luvulla kuntien yhteistoiminta alkoi lisääntyä ja moni-

¹ 731/1999, § 121.

² Parempaa palvelua, tehokkaampaa hallintoa. 2005.

³ Svärd, 2001.

⁴ 365/1995.

puolistua. Toimintaympäristön muutokset nostivat seutukunnallisen ja seudullisen yhteistyön yhdeksi keskeiseksi kehittämishaasteeksi kuntien toiminnassa. Yhteistyön tarvetta perustellaan palvelutuotannon turvaamisella, kuntien talousongelmilla, yhteistyöllä saatavilla synergiaeduilla sekä henkilöstön saatavuudella. Viime aikoina kunta- ja palvelurakennemuutos on vauhdittanut keskustelua kuntaliitoksista sekä kuntien välisen yhteistyön kehittämisestä.

Valtiovalta on tukenut taloudellisesti eri ohjelmien ja hankkeiden kautta seudullisen yhteistyön kehittämistä⁵. Esimerkiksi sosiaalialan kehittämishankkeessa yhtenä kriteerinä rahoituksen saamiselle on hankkeen seudullisuus tai ylikunnallisuus⁶. Hanke-rahoituksella on näin pyritty suuntaamaan ja edistämään kuntien välisen yhteistyön kehittämistä.

Haverin⁷ mukaan seutuyhteistyön ensimmäinen aalto on nyt koettu. Se on ulottunut elinkeinopolitiikkaan, kuntien tukipalveluihin ja yhdyskuntarakenteen kehittämiseen. Yhteistyön kehittäjinä ovat olleet virkamiehet. Ongelmana on ollut se, että yhteistyö ei ole vaikuttanut olemassa oleviin rakenteisiin. Haverin mukaan toisen aallon pitäisi näkyä käytännön tekoina ja ulottua kuntien peruspalveluihin kuten koulutukseen sekä sosiaali- ja terveystoi-
meen.

Suurimpana esteenä asioiden etenemiselle Haveri pitää epävarmuutta päätöksenteossa. Yksittäiset kunnat ovat epävarmoja siitä, mitä seutuyhteistyö merkitsee kunnalle, kuntalaiselle ja palvelujen saatavuudelle. Päätöksentekoa on hidastanut myös se, että kunnat odottavat uusia valtakunnallisia ratkaisuja seutuyhteistyön linjaustensa tueksi⁸. Suomen kuntaliitto toteutti kesällä 2002 seudullista sopimusyhteistyötä koskeva kyselyn. Kysely osoitti, että sosiaalipalveluissa seudulliseen yhteistyöhön liittyvät esteet ja yhteistyötä edistävät tekijät olivat samoja kuin seutuyhteistyössä yleensäkin. Yhteistyötä edistävinä tekijöinä esille nostettiin lainsäädännön kehittäminen ja resurssien lisääminen, yhteinen hallinto, yhteiset kehittämishankkeet sekä säännölliset kokoontumiset.

⁵ esim. aluekeskusohjelmat, SEUTU -hanke, Verkostoituvat erityispalvelut, Sosiaalialan kansallinen kehittämishanke, Kansallinen Terveysuhanke

⁶ Hakijan opas, 2004.

⁷ 2005

⁸ Haveri 2005

Hyvät esimerkit ja mallit toimivasta seudullisesta yhteistyöstä koettiin niinkään tarpeellisina. Yhteistyön esteinä olivat kunnan halu turvata omat toiminnot ja työpaikat, reviiriajattelu, nurkkakuntaisuus, välimatkat, henkilöstövajaus sekä resurssipula.⁹

Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen toteuttamassa SYKE –hankkeessa¹⁰ olemme törmänneet tähän samaan problematiikkaan. Seudullisesta yhteistyöstä puhutaan paljon ja sitä tarjotaan ratkaisuksi palvelujärjestelmän kehittämishaasteisiin. Perinteitä ylikunnalliselle yhteistyölle on tällä hetkellä Pohjois-Suomen alueella vaihtelevasti. Joissakin seutukunnissa yhteistyöllä on jo suhteellisen vakiintuneita muotoja. Toisissa seutukunnissa taas ylikunnallinen ja seutukunnallinen yhteistyö on vasta käynnistymässä. Hämmennystä aiheuttaa terminologian moninaisuus ja seudullisen yhteistyön jäsentymättömyys.

Tässä artikkelissa tavoitteemme on jäsentää seudullista yhteistyötä käsitteellisesti ja sisällöllisesti. Aluksi erittelemme kuntien välisen yhteistyön terminologiaa ja taustaa. Sen jälkeen esittelemme seudullista yhteistyötä koskevan jäsenyyksen, jota on mahdollista hyödyntää seudullisen yhteistyön nykytilaa ja kehittämistarpeita arvioitaessa. Jäsenyyksessä käytämme esimerkkinä SYKE –hankkeen substanssialuetta, erityisvarhaiskasvatusta.

2 TERMINOLOGIAA

Seutukuntajako otettiin käyttöön vuonna 1994, jolloin tuli voimaan ensimmäinen laki alueiden kehittämisestä.³⁷ Tuolloin Suomi valmistautui liittymään Euroopan Unioniin ja tarvittiin tilastollista perusjakoa, joka vastaisi EU:n käyttämää tilastointijärjestelmää. Laissa todettiin, että aluejakojen perustana käytetään seutukuntajakoa, joka pohjautuu lähinnä työssäkäyntiin ja kuntien väliseen yhteistyöhön. Lainsäädännössä seutukuntajakoa koskeva määritelmä on tarkentunut. Voimassa oleva alueiden kehittämislaki määrittelee seutukuntajaon seuraavasti:

⁹ Majoinen & Sahala & Tammi 2003.

¹⁰ SYKE – seudullisen yhteistyön kehittäminen erityisvarhaiskasvatuksessa.

³⁷ 1135/1993 (myöhemmin kumottu)

”Alueiden kehittämistä koskevien tukitoimien kohdentamista ja porrastamista varten määrätään kehitysalue. Kehitysalueen määrittämisen perustana käytetään seutukuntajakoa, joka perustuu kuntajakoon. Seutukuntajakoa määritettäessä otetaan huomioon ainakin työssäkäynti, asiointi, kuntien välinen yhteistyö ja liikenneyhteydet. Seutukuntajaon vahvistaa sisäasiainministeriö sen jälkeen, kun se on kuullut niitä kuntia ja maakunnan liittoja, joita asia koskee.”³⁸

Lainsäädännössä seutukuntajaon määrittelyä on pyritty tarkentamaan. Seutukuntarajojen asettaminen laissa määrityin kriteerein ei ole kuitenkaan ollut yksiselitteisen helppoa. Seutukuntajako ei ole kaikissa tapauksissa noudattanut yhteistyön tekemisen perinteitä ainakaan kaikilla kunnan toimialoilla. Käytännössä seutukuntajako onkin hakenut muotoaan. Kuntaliiton³⁹ mukaan seutukuntien määrä on vähentynyt reilun kymmenen vuoden aikana 86:sta 74:ään.

Seutukunnilla ei ole lakisääteisiä, hallinnollisia tehtäviä. Seutukunnallinen yhteistyö perustuu kuntien sopimuksenvaraiseen yhteistyöhön ja periaatteessa päätökset tehdään viimekädessä kuntatasolla. Mahdolliset seutukuntatason hallinnolliset järjestelyt riippuvat kunnista, joilla on mahdollisuus kuntalain kuntayhtymäsäännösten⁴⁰ puitteissa harjoittaa monen tasoista yhteistyötä. Monilla seutukunnilla kehitys on ollut sen kaltainen, että kunnat ovat siirtäneet valtuustojen hyväksymillä sopimuksilla päätösvaltaansa tietyiltä osin seutukunnallisille toimielimille.

Seutukunta on siis käsitteenä hallinnollinen ja se merkitsee virallisesti vahvistettua aluejaon yksikköä. Seutukunta –termin rinnalla myös käsite **seutu** viittaa useamman kunnan muodostamaan yhteistyöalueeseen. Suomen Kuntaliiton määrittelyä voi tulkita niin, että seutukunta ja seutu eivät välttämättä merkitse samaa asiaa. Seutukunta on tilastollinen ja hallinnollinen yksikkö, seutu taas toiminnallinen. Toiminnallisilla seuduilla kunnat tekevät yhteistyötä *”kahden tai kolmen kunnan kesken ja esimerkiksi kaupungin sekä sen lähialueen kuntien kesken”*.⁴¹

³⁸ Alueiden kehittämislaki 602/2002, § 38.

³⁹ http://www.kunnat.net/k_perussivu.asp?path=1;29;348;23197;60115;60118

⁴⁰ Kuntalaki 365/2002, §78.

⁴¹ http://www.kunnat.net/k_perussivu.asp?path=1;29;348;23197

SYKE –hankkeessa olemme mieltäneet kuntien väliseen yhteistyöhön viittaavien käsitteiden merkityksen seuraavasti:

- Ylikunnallinen yhteistyö on yleistermi kaikelle kuntien väliselle yhteistyölle.
- Seutukunnallinen yhteistyö noudattelee sisäasianministeriön vahvistamia seutukuntarajoja. Yhteistyössä ovat mukana kaikki seutukunnan kunnat.
- Seudullinen yhteistyö on lähikuntien välistä yhteistyötä. Seudullisessa yhteistyössä voi olla mukana vain osa seutukunnan kunnista. Seudullista yhteistyötä voi olla yli valtakunnallisesti määriteltyjen seutukuntarajojen.

Seudullisen yhteistyön jäsenitys

Seudullisen yhteistyön arviointimalli jäsentää seudullisen yhteistyön kuudelle eri tasolle (taulukko 1). Nämä yhteistyön tasot eroavat toisistaan neljän eri ulottuvuuden suhteen. Ensimmäinen erottava tekijä liittyy siihen, onko yhteistyö luonteeltaan epävirallista vai virallista. Epävirallinen yhteistyö perustuu lähinnä työntekijöiden henkilökohtaisiin kontakteihin. Virallinen yhteistyö taas on legitimoitu kunnallisissa / seutukunnallisissa päätöksentekielimissä ja se perustuu kuntien välisiin sopimuksiin yhteistyön luonteesta ja toteuttamisesta.

Toinen yhteistyömuotoja erotteleva ulottuvuus liittyy siihen, onko yhteistyön painopiste kollektiivisessa ajattelussa vai yhteisessä toiminnassa. Haetaanko yhteistyöllä yhteisyyttä, seudullista identiteettiä, yhteistä ymmärrystä vai konkreettista yhteistä toimintaa⁴²?

Seudullisen yhteistyön muotoja erottaa myös se, kenen ja millaisista intresseistä yhteistyöhön pyritään. Onko intressi ensisijaisesti hallinnollis-taloudellinen vai sisällöllinen?

Lisäksi yhteistyön tavoitteenasettelussa merkityksellistä on se, miten intensiiviseen yhteistyöhön kuntien välillä pyritään. Arviointimallissa seudullinen yhteistyö konkretisoituu eri tasoille näiden yhteistyön ulottuvuuksien vaihdellessa:

⁴² vrt. Pohjola 1991.

- 1 **Ei yhteistyötä**
Ensimmäisellä tasolla kuntien välillä ei ole epävirallista eikä virallista yhteistyötä. Kuntien välillä ei ole yhteistyötä ajattelun eikä toiminnan tasolla. Hallinnon edustajat eivät näe yhteistyötä tärkeänä; eivät myöskään käytännön työntekijät.
- 2 **Henkilökohtaisiin kontakteihin perustuva yhteistyö**
on luonteeltaan epävirallista eikä yhteistyöstä ole olemassa virallisia sopimuksia. Yhteistyön keskeisenä antina on työntekijöiden välinen vertaistuki. Yhteistyön ensisijainen intressi on sisällöllinen; yhteistyöllä ei pyritä rakenteellisiin muutoksiin tai taloudellisiin säästöihin. Yhteistyö on luonteeltaan satunnaista.
- 3 **Työntekijöiden verkostoitumiseen perustuva yhteistyö**
on edelleen epävirallista. Yhteistyössä keskeistä on ajatusten ja kokemusten vaihto ja intressi on vahvasti sisällöllinen. Yhteistyössä pyritään säännöllisyyteen ja se saattaa johtaa yhdenmukaisten toimintakäytäntöjen kehittymiseen.
- 4 **Toiminnallisesti suuntautunut yhteistyö**
perustuu kuntien välisiin sopimuksiin ja yhteistyöhön sisältyy säännöllistä, kuntarajat ylittävää toimintaa. Intressi voi olla sekä sisällöllinen että hallinnollinen.
- 5 **Organisatorisesti suuntautuneessa yhteistyössä**
intressi on ensisijaisesti hallinnollis-taloudellinen. Hallinto on aloitteellinen yhteistyön kehittämisessä ja määrittelee alueet, joilla käytännössä pitäisi yhteistyötä toteuttaa. Tavoitteena on säännöllinen, toiminnallinen yhteistyö.
- 6 **Toimintojen yhdistämiseen tähtäävä yhteistyö**
perustuu sopimuksellisuuteen ja se edellyttää sekä hallinnon että sisältöasiantuntijoiden sitoutumista.

Taulukko 1. Seudullisen yhteistyön tasot

Seudullisen yhteistyön ulottuvuudet					
	virallinen vs. epävirallinen yhteistyö	ajatuksellinen vs. toiminnallinen yhteistyö	hallinnollinen vs. sisällöllinen yhteistyö	yhteistyön intensiivisyys	esimerkki: erityisvarhaiskasvatus
Ei yhteistyötä	- ei sopimuksia yhteistyöstä - ei kontakteja henkilöstön välillä	- ei yhteistä toiminta-ajatusta - ei yhteisiä toimintakäytänteitä	- ei hallinnollista eikä sisällöllistä intressiä	- ei yhteistyötä	- erityisvarhaiskasvatus seudun kunnissa erillistä, kunta-kohtaista
Henkilökoh- tasiin kontakteihin perustuva yhteistyö	- epävirallinen yhteistyö - henkilöiden välinen tutuus	- vertaistukea kollegalta - hyvien käytänteiden vaihtoa	- intressi sisällöllinen	- yhteistyön satunnaisuus	- erityisvarhaiskasvatus toteutetaan kunnissa erillisenä - työntekijät satunnaisesti toistensa kanssa tekemisissä
Työntekijöiden verkostoitumiseen perustuva yhteistyö	- ei sopimuksia yhteistyöstä	- keskeistä ajatusten ja kokemusten vaihtoa - saattaa johtaa toimintakäytäntöjen - yhtenäistämiseen	- intressi ensisijaisesti sisällöllinen	- yhteistyö säännöllistä	- erityisvarhaiskasvatus toteutetaan kunnissa erillisenä - työntekijät säännöllisesti toistensa kanssa tekemisissä
Toiminnallisesti suuntautunut yhteistyö	- perustuu kuntien välisiin sopimuksiin	- kuntarajat ylittävä toimintaa	- intressi sekä sisällöllinen että hallinnollinen	- yhteistyö säännöllistä	- kuntien yhteiset työntekijät, esim. yhteinen kelto - seudullinen erityispäivähoidon työryhmä
Organisatorisesti suuntautunut yhteistyö	- perustana seutukunnallinen organisaatio - yhteistyö sopimuksellista	- tavoitteena toiminnallinen yhteistyö	- intressi ensisijaisesti hallinnollinen ja taloudellinen	- yhteistyö säännöllistä	- seutuorganisaatio määritellyt yhteistyön erityisvarhaiskasvatuksen alueella tavoitteekseen - hallinto aloitteellinen yhteistyön kehittämisessä
Toimintojen yhdistämiseen tähtäävä yhteistyö	- perustuu sopimuksellisuuteen	- tavoitteena toimintojen yhdistäminen	- sekä hallinnon että sisältöasiantuntijoiden sitoutumista	- yhteistyö säännöllistä	- yhteinen erityispäivähoito

Jäsennyksestä arviointiin ja kehittämiseen

Edellä esiteltyä seudullisen yhteistyön jäsenystä voi hyödyntää arvioitaessa seudullisen yhteistyön tilaa ja kehittämistarpeita. Arviointia ja kehittämistä voi kuvata syklinä, joka etenee vaiheittain nykytilan arvioinnista ja kartoittamisesta tavoitetilan hahmottamiseen, kehittämissuunnitelman työstämiseen sekä uuden yhteistyömallin kokeiluun ja varsinaiseen kehittämistyöhön (taulukko 2). Siinä vaiheessa kun uuden yhteistyömallin toimivuudesta on riittävästi kokemusta, mallia arvioidaan ja kehittämisen sykli voi käynnistyä uudelleen.

Taulukko 2. Arvioinnin ja kehittämistyön vaiheistaminen

Vaihe	Pohdittavia kysymyksiä
Vaihe 1: Nykytilan arviointi	<ul style="list-style-type: none"> - Minkälaisia päätöksiä ja sopimuksia seudullisesta yhteistyöstä on tehty? - Minkälaiset tavoitteet seudulliselle yhteistyölle on asetettu? - Miten seudullinen yhteistyö tällä hetkellä toteutuu? - Millaista hyötyä seudullisesta yhteistyöstä on alueen kunnille ja kuntalaisille?
Vaihe 2: Tavoitetilan asettaminen	<ul style="list-style-type: none"> - Minkälaisia mahdollisuuksia ja uhkia seudullisen yhteistyön kehittämiseen liittyy? - Millaiselle tasolle seudullista yhteistyötä halutaan kehittää?
Vaihe 3: Kehittämissuunnitelma	<ul style="list-style-type: none"> - Minkälaisia toimenpiteitä tavoitetilan saavuttaminen edellyttää? <ul style="list-style-type: none"> - yhteiset foorumit, työryhmät, verkostot - toimintojen uudelleenorganisoiminen - kustannukset, resurssit - koulutus, työnohjaus, konsultaatio - tiedottaminen - sopimukset - Miten kehittämistyö vaiheistetaan ja aikataulutetaan?
Vaihe 4: Uuden yhteistyömallin kokeilu ja kehittäminen	<ul style="list-style-type: none"> - Miten kehittämistyötä koordinoidaan, johdetaan ja ohjataan? - Miten kehittämistyötä resurssoidaan? - Miten kehittämistyön tuloksia arvioidaan?
Vaihe 5: Uuden yhteistyömallin arviointi ja jatkokehittely (sykli jatkuu)	

Seudullisen yhteistyön kehittämisessä on huomioitava seutukuntien ja paikallisten olosuhteiden erilaisuus. Kehittämistyö voi edetä erilaisten toimintastrategioiden mukaan eri seutukunnissa⁴³.

Joissakin seutukunnissa on koettu mielekkääksi ylhäältä alaspäin suuntautuva kehittämisen strategia. Tällöin perusta, puitteet ja poliittisen johdon tuki seudullisen yhteistyön kehittämiselle luodaan esimerkiksi yleisten seutustrategioiden tai sopimusten muodossa. Alhaalta ylöspäin etenevä kehittäminen taas lähtee liikkeelle yksittäisistä palvelukokonaisuuksista tai sisältöalueista ja laajenee eri toimialoille. Merkityksellisen pohjan yhteistyölle voi luoda työntekijöiden verkostoituminen ja toisten kuntien toimintatapoihin perehtyminen.

Edellä esitettyjä seudullisen yhteistyön tasoja ei tulisikaan tulkita sillä tavoin, että tavoiteltavin yhteistyön muoto olisi toimintojen yhdistäminen. Joissakin seutukunnissa toimintojen yhdistäminen voi olla järkevää, toisille seutukunnille riittää työntekijöiden verkostoitumiseen perustuva yhteistyö.

⁴³ Majoinen, Sahala & Tammi, 2003.

YHTEISTYÖ SYKE -HANKKEESSA

Sari Saha & Raija Väisänen

- 1 Johdanto
- 2 Erityisvarhaiskasvatus ja kumppanuus-seminaari
- 3 Verkkokonsultaatio
- 4 Pohdintaa

1 JOHDANTO

Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen SYKE-hankkeessa on yhtenä tavoitteena ollut kehittää yhteistyöverkostoja erityisvarhaiskasvatuksen parissa työskentelevien ammattilaisten työn tueksi. Hankkeen puitteissa on mm. koottu yhteen lasten ja perheiden parissa työskenteleviä kunta- ja järjestösektoreilta. Kyseessä on ollut laaja-alainen päivähoiton, sosiaalityön, sivistystoimen, terveydenhuollon, järjestöjen ja seurakunnan yhteistyöhanke, jossa erityiskasvatukselle on luotu yhteneväisiä ja alueellisia toimintamalleja. SYKE-hankkeen ja järjestöjen yhteistyö on painottunut yhteisiin työkokouksiin, seminaaritoimintaan ja yhteistyöhön varhaiskasvatuksen verkkokonsultaatiossa.

Varhaiskasvatuksen piiriin kuuluvat 0-8 vuotiaat lapset eli koti- ja päivähoidosta alkuopetusikäisiin lapsiin. Osa varhaiskasvatusikäisistä lapsista tarvitsee erityiskasvatusta, esimerkiksi kielellisen häiriön, sosiaalis-emotionaalisen ongelman tai vaikkapa fyysisen avustamisen takia. Erityislapsi voi olla esimerkiksi autistinen tai ADHD-lapsi, sairastaa epilepsiaa tai olla kehitysvammainen tai lukihäiriöinen.

2 ERITYISVARHAISKASVATUS JA KUMPPANUUS-SEMINAARI

Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus, vammaisjärjestöt sekä Oulun ja Lapin lääninhallitukset järjestivät erityisvarhaiskasvatusseminaarin Pohjois-Suomessa neljällä eri paikkakunnalla vuosina 2003 ja 2004. Erityisvarhaiskasvatusseminariin osallistuivat ADHD-liitto ry, Aivohalvaus- ja dysfasialiitto ry, Autismi- ja Aspergerliitto ry, Epilepsialiitto ry, Lihastautiliitto ry, Suomen CP-liitto ry ja Kehitysvammaisten Tukiliitto ry. Mukana olleiden järjestöjen ja Syke-hankkeen edustajat kokivat mielekkäänä yhdistää voimiaan ja tarjota seutukunnittain erityisvarhaiskasvatukseen ja kumppanuuteen liittyvää koulutusta. Useimmat seminaarin yhteistyökumppaneista olivat jo aikaisemmin järjestäneet omana toimintanaan vastaavanlaista koulutusta omasta erityisryhmästään.

Erityisvarhaiskasvatus ja kumppanuus –seminaarin tavoitteena oli koota koulutuspäiviin seudulla toimivia varhaiskasvatuksen, perusterveydenhuollon, koulutoimen, sosiaalityön, seurakunnan ja järjestöjen ammattilaisia, alan opiskelijoita, erityistä tukea tarvitsevien lasten vanhempia sekä luottamushenkilöitä. Ajatuksena oli, että päivät ovat avoimet ja ilmaiset kaikille kuntalaisille. Seminaarissa oli tavoitteena tarkastella erityiskasvatusta eri näkökulmista ja tarjota konkreettisia työskentelymalleja arjen työhön. Seminaaripaikkakunnat olivat Ylivieska, Utajärvi, Pello ja Sodankylä. Paikkakunniksi valittiin kunnat, jotka olivat muita kuin suuria kasvukeskuksia. Järjestäjät kokivat, että on tärkeää viedä koulutusta myös maakuntiin. Koulutuspäivät keskitettiin suunnitellusti neljään kuntaan, mutta niihin osallistuttiin laajasti lähi-paikkakunnilta. Päiviin osallistui kaikkiaan noin 250 henkilöä.

Seminaaripäivien rakenne oli kaksivaiheinen. Ensimmäisenä seminaaripäivänä pidettiin kaikille yhteisiä luentoja erityistä tukea tarvitsevan lapsen määrittelystä, vanhempien kohtaamisesta sekä neurologisista erityisryhmistä ja näiden ryhmien kuntoutuksesta.

Seminaarin jälkimmäinen päivä oli pajatyöskentelyä. Pajatyöskentelyn tarkoituksena oli täydentää ja syventää ensimmäisen seminaaripäivän sisältöä ja tarjota konkreettisia toimintaideoita

arjen työhön. Pajojen aiheita olivat Kasvatus ja kumppanuus, Toiminnallinen erityisliikunta koko ryhmän liikkumisen malliksi, Struktuuria arkeen, Kommunikoinnin tukeminen, Tarkkaavaisuuden tukeminen ja Portaat -varhaiskuntoutusohjelma. Pajoissa ideoitiin ja jaettiin kokemuksia työskentelystä erityistä tukea tarvitsevien lasten kanssa. Päivän päätteeksi ideat koottiin yhteen ja mietittiin, mitä niistä viedä yhteiseen kasvatustyöhön kuntatasolle.

3 VERKKOKONSULTAATIO

Seminaarin lisäksi yhteistyötä on kokeiltu aivan uudella tavalla: päivähoiton henkilöstölle tarjottiin mahdollisuutta konsultoida asiantuntijoita verkossa. Erityisen tuen tarve on lisääntynyt varhaiskasvatuksessa ja erityiskysymyksissä tärkeä tukimuoto on asiantuntijoiden antama konsultaatioapu henkilöstölle. Suurimassa osassa Pohjois-Suomen kuntia ei henkilöstöllä ole tällä hetkellä riittävästi mahdollisuutta saada konsultaatioapua työleen.

Verkkokonsultaatiohankkeessa kokeiltiin uutta työmuotoa ensin pilottikunnissa, ja sen jälkeen toimintaa on laajennettu koskemaan Pohjois-Pohjanmaan ja Lapin läänin lasten ja lapsiperheiden parissa työskenteleviä. Päivähoiton henkilöstön on siis mahdollista esittää kysymyksensä verkon kautta asiantuntijatiimille. Kysymyksiä on voinut esittää lastensuojelun, vammaispalvelun, erityispedagogiikan, kielen kehityksen, monikulttuurisuuden, autismin kirjon ja ADHD-oireyhtymään liittyvissä asioissa. Kysymyksen voi tehdä joko yksin, työtiiminä tai yhdessä lapsen perheen kanssa. Asiantuntijatiimi saa kysymyksen sähköpostiinsa ja kaikki asiantuntijat voivat käydä keskustelua keskenään ennen vastauksen antamista. Kokeilun aikana konsultointi on ollut kysyjille maksutonta.

4 POHDINTAA

Vammaisjärjestöjen aluesihteereiden yhteistyöverkostot Pohjois-Suomessa ovat erittäin laajat. Verkostoyhteistyön merkitys alueella korostuu erityisesti siksi, että alue on harvaan asuttu ja pieni väestöpohjaltaan. Tärkeimpinä tässä aluesihteerien verkostossa ovat perheet, sen jälkeen viranomaistahot ja muut yhteistyökumppanit. Sosiaali- ja terveystoimen valtava viranomaisten paljous, erilaisten järjestöjen ja hankkeiden ja projektien moninaisuus ovat oma haasteensa. Yhteistyötä vaikeuttaa palveluiden tarjonnan moninaisuus ja osin hajanaisuuskin. Kohtaavatko perheiden tarpeet ja palvelutarjoajien anti? Kohdistuvatko hankkeet oikein? Kuka koordinoi hankkeita ja projekteja? Erilaiset tahot ovat koettaneet ottaa koordinoivaa roolia tässä viidakossa.

Yhteistyössä SYKE-hankkeen kanssa toteutui mielestämme useiden toimijoiden tasa-arvoisuus. Kaikki tietyn asian ääreen koontuvat ihmiset ovat sen suhteen asiantuntijoita. Jokainen pohdii asiaa omalta kannaltaan ja vasta vuoropuhelun jälkeen miettään, miten asian suhteen toimitaan. Kolmannen sektorin asiantuntijuuden esiintuominen oli mielestämme tärkeää. Järjestöistä löytyy monenlaisen ammattiosaamisen lisäksi arjen asiantuntijutta, eli ns. hiljaista tietoa. Tämän tiedon esiin tuominen on ollut arvokasta.

Yhteistyö SYKE-hankkeen kanssa on ollut näköalapaikka kaikille toimijoille. Yhteistyössä seutukuntien toimijoiden kanssa on saatu paremmin esille alueelliset tarpeet sekä myös se erityisosaaminen, mitä alueella on jo olemassa. Koimme tärkeäksi, että kentän koulutukselliset tarpeet huomioitiin, eli jo suunnitteluvaiheessa mietittiin, mistä asioista kannattaa tuottaa koulutusta ja kenelle.

Hankkeessa oli mahdollista kokeilla uudenlaisia työtapoja, mm. konsultaatiota verkossa. Neuvonta ja puhelimitse tapahtuva auttaminen on ollut järjestöjen perinteisiä työtapoja jo pitkään. Verkkokonsultaatio voisi olla tulevaisuudessa työmuotona uusi, täydentävä tapa kohdata oman jäsenjärjestön perheitä. Verkkokonsultaatiohankkeessa koottiin käyttäjiltä ja konsulteilta jatkuvasti palautetta ja konsultointia kehitettiin näiden palautteiden

pohjalta. Asiantuntijat ja kysyjät pääsivät käymään vuoropuhelua myös kasvokkain ja näin mahdollistettiin kokemusten vaihto. Kasvokkain tapahtuvassa konsultaatiossa vuoropuhelu on yleensä merkittävää luottamuksen syntymiselle, ja näin huomattiin olevan myös verkkokonsultaatiohankkeessa.

Erityisvarhaiskasvatusseminaarissa koettiin myönteisenä pienryhmissä tapahtuva opiskelu, jossa oli mahdollisuus kokemusten vaihtamiseen ja työtapojen vertailuun. Esimerkiksi kaksipäiväisen seminaarin ensimmäisen päivän aikana kuultiin ensin teoriataustaa ja sen jälkeen saatiin opastetusti käydä läpi omia tapauksia äsken opitun pohjalta. Perheiden kohdalla olemme oppineet huomaamaan, että monet asiat etenevät prosessinomaisesti ja tarvitsevat usein myös aikaa toteutuakseen. Toivottavasti me työntekijöinä huomaamme, että myös rinnakkaiselle työntekijälle täytyy antaa aikaa uuden työtavan omaksumisessa ja sisäistämisessä.

Järjestöjen perustehtäviä ovat asiakkaan erityistarpeista tiedottaminen ja oikeuksienvallvonta. Järjestöjen tehtävänä on vaikuttaa siihen, että kullakin asiakkaalla olisi yhdenvertaiset mahdollisuudet päivähoitoon, koulunkäyntiin, asumiseen, osallistumiseen ja tasa-arvoiseen elämään asuinpaikkakunnista riippumatta. Mielestämme yhteistyö erityisvarhaiskasvatushankkeessa on vastannut tähän haasteeseen. SYKE-hankkeen ansiosta saimme kootua seutukunnassa erityistä tukea tarvitsevien lasten kanssa toimivia henkilöitä yhteen ja mahdollistimme myös ammattiryhmien, opiskelijoiden ja vanhempien kollegiaalisen kohtaamisen.

VALTAKUNNALLISET, SEUDULLISET JA ALUEELLISET VERKOSTOT ELÄVÄSSÄ SYKE-YHTEISTYÖSSÄ

Liisa Heinämäki

Verkostoituminen ja verkostojen rakentaminen on ollut olennainen osa SYKE -hankkeen toimintaa. SYKE- hankkeessa verkostot on rakennettu tietoisesti ja suunnitelmallisesti, ja niiden tehtävät ja olemassaolon perusteet on tunnistettu. Ehkä juuri siksi verkostot ovat tuottaneet elävää yhteistyötä, joka ei ole jäänyt verkostoihin kuulumisen asteelle.

Valtakunnallisessa kehittämisessä on viime vuosina tietoisesti pyritty vahvistamaan ja tukemaan alueellista yhteistyötä. Näin myös erityisvarhaiskasvatuksessa, jossa EriNet -hankkeen tehtäviin kuului myös alueellisen yhteistyön tukeminen. EriNetin työtä jatkava VarTu -hanke on sosiaalialan kansallisen kehittämissuunnitelman hanke, joten sen tehtävänä on myös koordinoida alan kehittämishankkeita. Näiden valtakunnallisten hankkeiden myötä on rakentunut monipuolinen ja kattava kuva siitä, millaista kehittämistyötä erityisvarhaiskasvatuksessa eri puolilla Suomea tehdään.

EriNet ajoittui vuosiin 2002- 2003, ja sen alkuvaiheessa alueellisia erityisvarhaiskasvatuksen verkostoja oli olemassa vain satunnaisesti. Nykyisin olemassa olevien sosiaalialan osaamiskusten koordinoituvuuden tuloksena näitä verkostoja on yhä useammalla alueella. Varsinaisen pioneerityön tässä verkostojen kehittämisessä on tehnyt SYKE- hanke, jonka työskentely on erityisen vahvaa, suunnitelmallista ja kehittämissuuntautunutta.

SYKE- hankkeen verkostoissa vahvuutena ovat selkeän koordinoinnin lisäksi paikalliset toimijat, Verkostoissa toiminta mukautuu alueen kuntien tarpeiden mukaan, ja toimijat kokevat näin osallistumisen mielekkääksi. Vahvuutta lisää se, että verkostoissa on ollut aitoa monitoimijaisuutta ja moniosaamista eri henkilöstöryhmien ja järjestökentän kautta.

Suunnitelmallisuus, jolla SYKE- hankkeen verkostoja on rakennettu ja kehitetty, on tuonut toimintaan sekä tavoitteellisuutta että läpinäkyvyyttä. Tavoitteellisuus nostaa esiin verkostojen työskentelyä ja työskentelyn tuloksia, koska tavoitteiden kautta toimintaa pystytään arvioimaan. Suunnitelmallisuus ja tavoitteel-

lisuus lisäävät myös yhteistyön mahdollisuuksia, kun avattuihin tavoitteisiin on mahdollista kytkeä muiden toimijoiden näkökulmia ja toimintatapoja.

Kehittämissuuntautuminen on myös ollut ominaista SYKE-hankkeen verkostotyöskentelylle. Verkostojen perustaminen ja käynnistäminen sinänsä on haaste, mutta työskentelyyn on jatkuvasti kytkeytynyt pohtiva ja arvoiva ote. Verkostojen koordinoimiseksi, itseohjautuvuuden vahvistaminen, sisällön ja toimintatapojen kehittäminen on ollut jatkuvasti esillä.

Tällaisten verkostojen kautta on valtakunnalliselle kehittämistyölle avautunut useita mahdollisuuksia työskennellä. SYKE-hankkeen koordinoimien paikallisten verkostojen kautta on ollut mahdollisuus tavoittaa kuntien toimijoita ja kehittämisestä kiinnostuneita. Valmiiseen verkostoon on ollut helppo mennä jakamaan sisällöllistä tai menetelmällistä kehittämisajatusta, ja yhteistoimintaan tottunut organisoitu verkosto on kyennyt tarttumaan ajatuksiin omasta näkökulmastaan. Näin on mahdollistunut vuorovaikutteinen kehittäminen, jossa paikalliset verkostot antavat arvokasta panostaan valtakunnallisten kehittämisteemojen työstämiseen.

Hyvä esimerkki tästä työskentelystä on VarTu -hankkeen kehittämisvalikon työstäminen. Varhaisen tuen työkäytäntöjen kehittämiseen tähtäviä, ajankohtaisia ja eri toimintaympäristöihin sovellettavia kehittämisteemoja olisi ollut mahdoton työstää ja muokata ilman jatkuvaa vuorovaikutusta kentän kanssa. Valtakunnallisen hankkeen työstämisessä kehittämisprosessiin osallistuvien kuntien etsiminen, verkostoiminen ja ohjaaminen kehittämistehtävään on suuri tehtävä, eikä VarTun kaltaisessa kaksivuotisessa hankkeessa olisi ollut siihen mahdollisuutta. SYKE-hankkeen valmiit verkostot tarjosivatkin hyvän tukiverkoston uusien kehittämisaihioiden työstämiseen. VarTu -hanke sai keskittyä sisällölliseen kehittämiseen, kun paikalliset kunnat, niiden tarpeet ja verkostot hyvin tunteva SYKE -hanke tarjosi sisällölle toimivan rakenteen.

Samalla tavalla monia muita teemoja on käsitelty SYKE -hankkeen verkostoissa. Esimerkiksi erityispäivähoidon avustajien asemaa ja työnkuvaa koskevat kysymykset ovat herättäneet valtakunnallisesti pohdintaa, ja tätä aihetta on käsitelty VarTu -

hankkeen työkokouksissa. SYKE- hankkeen alueella avustajien ja heidän lähityöpariensä kokoaminen kehittämispäivään oli SYKE -verkoston kautta luontevaa ja toimivaa.

Valtakunnallisen kehittämisen näkökulmasta SYKE -hankkeen paikalliset verkostot siis tarjoavat kuntien osajien ja toimijoiden olemassa olevan, toimivan ja hyvin tavoitettavan verkoston. Sisällöllisen tai menetelmällisen kehittämistyön tuominen tähän verkostoon on mielekästä, koska verkoston jäsenet ovat jo suuntautuneet saman sisältöalueen kehittämiseen. Organisoitunut verkostoyhteistyö on myös kehittänyt yhteistyö- ja työskentelyvalmiuksia niin, että päähuomio voidaan kiinnittää sisällön kehittämiseen. Tuntuu hyvin monivaiheiselta ja vieraalta lähteä tavoittelemaan yksittäisiä toimijoita suoraan kunnista. Sen sijaan motivoituneen verkostoryhmän tapaaminen on mitä luontevin tapa yhdistää valtakunnallinen kehittämissisältö paikallisiin tarpeisiin.

Kuntakentällä on viime vuosina myös puhuttu jo hankeväsymyksestä ja moninaisen koulutus- ja kehittämiskentän runsaasti tarjoamista mahdollisuuksista. Valmiiksi organisoitunut paikallinen verkosto on myös siltä osin toiminut hyvin valtakunnallisen kehittämishankkeen yhteistyötahona: kaikkien osallistujien ei tarvitse perehtyä, sitoutua ja raportoida osallisuuttaan hankkeeseen, vaan esimerkiksi VarTu - hankkeen yhteistyökumppanina SYKE -hanke on ollut koordinoija tähänkin suuntaan. Näin osallistuminen valtakunnalliseen kehittämistyöhön on ollut mahdollista ja luontevaa erilaisille kunnille.

Kaiken kaikkiaan on nähtävissä, että SYKE- hankkeen ja erilaisten valtakunnallisten hankkeiden välille on rakentunut aito, elävä yhteistyö. Yhteistyö on sisältänyt vuoropuhelua, yhteistä suunnittelua, vertaisarviointia ja yhteistä toteuttamista. Näissä prosesseissa molemmat ovat voineet paneutua parhaiten tuntemaansa osaan yhteistä tehtävää, ja vastuuta on jaettu. Voisi sanoa että hankkeet ovat tiimiytyneet niin, että yhteiset odotukset ja tavoitteet on selkeytetty, ja sen jälkeen on toimittu vahvuusalueet yhdistäen siten, että vastuunjakoon liittyy luottamus toisen osaamiseen ja toinen toisensa tukeminen. Tällaista tiimityötä näkee hyvin johdetuissa organisaatioissa henkilötasolla, mutta hanketasolla tämän tasoiseen yhteistyöhön pääseminen ei ole itsestään

selvyys. SYKE -hankkeen tietoinen ja suunnitelmallinen kehittämisnäky on tuottanut tämän osaamisen ja mahdollisuuden työskennellä luontevasti valtakunnallisen ja paikallisen kehittämisen saumattomana jatkumona.

LÄHTEET

Alasalmi-Husso, A. 2003. Pohjois- Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen selvitys varhaiskasvatuksen tilanteesta sekä koulutus- ja kehittämistarpeesta Lapin läänissä sekä Pohjois-Pohjanmaalla. Julkaisematon.

Alueiden kehittämislaki 602/2002.

Hakijan opas. 2004. Valtionavustuksen hakeminen sosiaali- ja terveydenhuollon kehittämishankkeille vuosina 2005-2007. Sosiaali- ja terveysministeriön oppaita 2004:15.

Happo, I. 2006. Varhaiskasvattajan asiantuntijuus. Asiantuntijaksi kehittyminen Lapin läänissä. Acta Universitatis Lapponiensis. 98. Lapin Yliopisto. Rovaniemi 2006.

Heinämäki, L. 2004. Erityisesti päivähoidossa. Kunnallisten toimijoiden ja päättäjien näkemykset erityispäivähoidon funktiosta palvelujärjestelmässä. Akateeminen väitöskirja. Stakes: tutkimuksia 136. Saarijärvi: Gummerus kirjapaino Oy.

Hiitola-Moilanen, M. 2005. Perhetyön mahdollisuudet päivähoidossa-hanke. Teoksessa: Hiitola-Moilanen, M. (toim.) 2005. Kehittämisen polkuja perhetyössä. (4-23) Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen julkaisusarja 19.

Hiitola-Moilanen, M., Järvi, S., Kronqvist, E-L., Sarvela, H., Tiilikka, A. & Vähärautio, A. 2005. Konsultaatio perhetyön muutosprosessin tukena varhaiskasvatuksessa. Teoksessa: Hiitola-Moilanen, M. (toim.) 2005. Kehittämisen polkuja perhetyössä. (23-33) Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen julkaisusarja 19.

Kahiluoto, T. 2002. Lasten päivähoiton tilannekatsaus. Helsinki. Sosiaali- ja terveysministeriön monisteita 2002:14.

Kallio, J. & Kontio, T. 2006. Sosiaalitoimen ja varhaiskasvatuksen henkilöstön tietotekninen osaaminen seitsemässä kaakkois-suomalaisessa kunnassa. SOCOM. Kaakkois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus oy.

Kansallisen sosiaalialan kehittämisprojekti. Selvityshenkilöiden väliraportti. Helsinki. Sosiaali- ja terveysministeriö. 2003:11.

Karila, K. & Nummenmaa, A-R, 2001. Matkalla moniammatillisuuteen. Kuvauskohteena päiväkotit. Helsinki: WSOY

Kuntalaki 365/1995.

Laki alueiden kehittämisestä 1135/1993 (myöhemmin kumotu).

Laki sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista 272/2005

Lapin läänin peruspalvelujen arviointiraportti vuodelta 2003.

Lapin lääninhallituksen julkaisusarja 1/2004

Lasten päivähoito Oulun läänissä 2001. Julkaisematon valtakunnallisen kyselytutkimuksen aineisto.

Majoinen, K., Sahala, H. & Tammi, T. 2003. Sosiaalipalveluja seutuyhteistyöllä – ideasta sopimukseen. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus ja Suomen Kuntaliitto.

Oulun läänin peruspalvelujen arviointiraportti 2003. Oulun lääninhallituksen julkaisusarja 97/2004

Parempaa palvelua, tehokkaampaa hallintoa. 2005. Valtioneuvoston selonteko keskus-, alue- ja paikallishallinnon toimivuudesta ja kehittämistarpeista. Sisäasiainministeriön julkaisu 15.

Parrila, S. 2002. Perhepäivähoito osana suomalaista päivähoitojärjestelmää. Näkökulmia perhepäivähoidon laatuun ja sen kehittämiseen. Oulu: Oulun yliopisto.

Pihlaja, P. 1998. Päivähoidon syrjällä–erityispäivähoidon tila 1997. Helsinki. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 1998:7.

Pihlaja, P. 2001. Erityiskasvatuksen kehittäminen – hanketyös-kentely 1999-2001. Teoksessa Pihlaja, P. & Kontu, E. (toim.) Työkaluja päivähoitoerityiskasvatukseen. Helsinki. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2001:14, 11-17.

Pihlaja, P. 2003. Varhaiserityiskasvatus suomalaisessa päivähoitossa. Erityisen tuen tarpeet sosiaalis-emotionaalisella ja kielellisen kehityksen alueilla. Turku: Turun yliopisto.

Pohjola, A. 1991. Yhteistyöstä yhteiseen työhön. Teoksessa Hokkanen, L., Kinnunen, P., Pohjola, A., Urponen, K., Väärälä, R. (toim.) Palvelutilkuista yhteiseen työhön. Lapin täydennyskoulutuskeskuksen julkaisuja 32, 111-126.

Puroila, A-M. & Sarvela, H. 2003. SYKE- Seudullisen yhteistyön kehittäminen erityisvarhaiskasvatuksessa. Hankesuunnitelma 1.5.2003-31.12.2005 Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus.

Puroila, A-M. 2006. Pohjoinen varhaiskasvatus- palvelut, henkilöstö ja osaaminen. Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus.

(<http://www.poske.fi/dokumentit/Raportti.pdf>)

Saarinen, E. 2003. Konsultaatiota kehitetään näkyväksi osaksi sosiaalityötä. Sosiaaliturva 2/2003.

Saranto, K. von Fieandt, N., Klami, P., Luostarinen, J., Sulonen, H. & Nissilä, L. 2002. Terveystieteiden ja varhaiskasvatuksen henkilöstön tieto—ja viestintäteknologian koulutuksen sekä työelämän osaamistarpeiden kartoitus. Stakes 29/2002.

Sarvela, H. & Uusimäki, M. 2005. Kokemuksia varhaiskasvatuksen verkkokonsultaation pilotoinnista. Verkkojulkaisu:(www.sosiaalikallega.fi/mims_binding/poskelappi/lapintoimintayksikko/tyopaperit/verkkokonsultaatio)

Snell, M.E. & Brown, F. 2000. Instruction of students with severe disabilities. Nw Jersey: Pearson Education.

Suomen perustuslaki 731/1999.

Svärd, P-L. 2001. Kunta erityispalvelujen järjestäjänä päivähoitossa. Teoksessa Pihlaja, P. & Kontu, E. (toim.) Työkaluja päivähoiton erityiskasvatukseen. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2001:14, 31-51.

Tammi, T. & Sahala, H. 2003. Kartoitus seudullisesta yhteistyöstä sosiaalihuollossa. 1/2003. Kuntakehitys ja tutkimus. Kuntaliitto. Helsinki 2003.

Valtioneuvoston periaatepäätös varhaiskasvatuksen valtakunnallisista linjauksista. 2002. Helsinki. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2002:9.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005. Oppaita 56. Saarijärvi: Gummerus kirjapaino.

Veijola, A. 2004. Matkalla moniammatilliseen perhetyöhön - lasten kuntoutuksen kehittäminen toimintatutkimuksen avulla. Oulu: Oulun yliopisto.

Vesterinen, K. 2004. Pohjois-Suomen verkkokonsultaatiohanke. Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus: Lapin toimintayksikkö. Verkkojulkaisu.

(www.sosiaalikallega.fi/mims_binding/poskelappi/lapintoimintayksikko/tyopaperit/verkkokonsultaatio)

Välimäki, A-L., Lindberg, P. & Sulonen, H. 2002. Varttua. Varhaiskasvatus -tietotekniikka-vuorovaikutus. Väliraportti. 20/2002. Stakes.

INTERNETLÄHTEET:

Haveri, A. 2005. Seutuyhteistyön seuraavat askelet. Kansallinen kaupunkifoorum. Vaasa 11-12.5.2005.

[http://www.intermin.fi/intermin/hankkeet/aky/home.nsf/files/uusi_foorumin_alustukset/\\$file/uusi_foorumin_alustukset.pdf#search=%22haveri%20seutuyhteisty%C3%B6n%20seuraavat%20askelet%22](http://www.intermin.fi/intermin/hankkeet/aky/home.nsf/files/uusi_foorumin_alustukset/$file/uusi_foorumin_alustukset.pdf#search=%22haveri%20seutuyhteisty%C3%B6n%20seuraavat%20askelet%22)

www.kunnat.net

www.stakes.fi/varttua/erityispäivähoito

KIRJOITTAJAT

Heinämäki, Liisa, projektipäällikkö, Stakes

Puroila, Anna-Maija, kehittämispäällikkö, Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus, Pohjois-Pohjanmaan toimintayksikkö

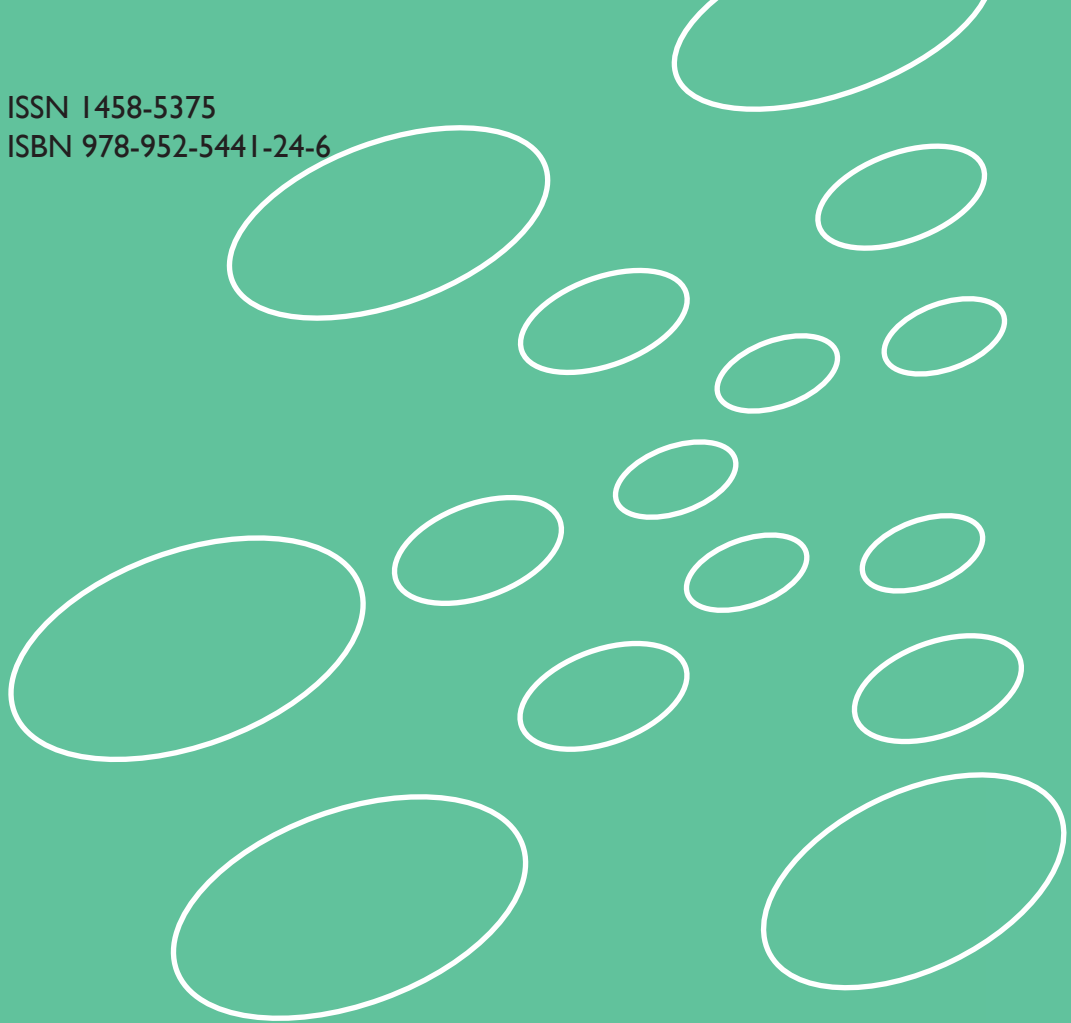
Saha, Sari, aluesihtööri, Autismi- ja Aspergerliitto ry

Sarvela, Hannakaarina, projektikoordinaattori, Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus, Pohjois-Pohjanmaan toimintayksikkö

Väisänen, Raija, aluesihtööri, ADHD-liitto ry

ISSN 1458-5375

ISBN 978-952-5441-24-6

Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus